

Evidens – kampen om viden der virker

Søren Christensen &
John Benedicto Krejsler

INDHOLD

FORORD	3
EVIDENS-BEVÆGELSEN OG DENS GENEALOGI	5
EVIDENSBØLGENS KOMMEN.....	5
EVIDENS OG MEDICIN.....	6
EVIDENS OG SOCIAL VELFÆRD	8
EVIDENS OG UDDANNELSE.....	9
EVIDENS OG DOMINERENDE TENDENSER I SAMFUNDET	10
EVIDENS PÅVIRKER IKKE ERHVERVSGRUPPER PÅ SAMME MÅDE	12
ET KONKRET EKSEMPEL: SOCIALPÆDAGOGERNES KAMP OM OG MED EVIDENS.....	13
KONKLUSION	15
EVIDENS – MELLEMLER VIDENSKAB OG VIDENSPOLITIK	17
KONTINENTALE OG ANGELSSAKSISKE EVIDENSBEGREBER	18
EVIDENS, DØMMEKRAFT OG VIDENSKABELIG METODE.....	20
EVIDENS SOM VIDENSPOLITIK.....	22
DEN DISCIPLINERENDE VELFÆRDSSTAT	28
EVIDENS SOM 'TRIMNING' AF VELFÆRDSSTATEN.....	30
EVIDENS SOM 'POST-POLITISK' VELFÆRD	34
EVIDENS SOM GLOBALT OG LOKALT PROJEKT	37

KUNSTEN AT DANSE MED EVIDENS-UDFORDRINGEN	40
EVIDENS SOM KULTURKAMP	40
UDFORDRINGEN FRA EVIDENSEN OG DENS KARAKTER.....	41
KAMPEN MELLEML UNIVERSEL OG KONTESTKSTUEL VIDEN OM HVAD DER VIRKER.....	43
KONKLUSION	49
LITTERATUR.....	52

FORORD

Gennem de seneste 15 år er 'evidens' blevet et af de centrale ord i velfærdsdebatten – i Danmark såvel som i mange andre lande. Det er et ord, der er omgærdet af store håb og af stor frygt. Forhåbningen er, at evidens kan være en vej til at fremtidssikre velfærdssamfundet - at man ved hjælp af evidensbaserede metoder kan sikre bedre og billigere velfærdsydelser og dermed styrke velfærdssamfundets legitimitet i en tid, hvor det er under øget pres. Frygten er omvendt, at vi er på vej med et 'manualiseret' velfærdssamfund, hvor velfærdsprofessionelt arbejde reduceres til et spørgsmål om at følge standardiserede procedurer, og kun det, der kan måles og vejes, tæller.

Vores mål med dette skrift om evidens er ikke at tage stilling til, hvor vidt det er håbet eller frygten, der er mest velbegrunder. Evidens er blevet en grundproblematik på velfærdsområdet, som de færreste velfærdsprofessionelle kan komme uden om. Evidens er kort sagt noget, de velfærdsprofessionelle er henvist til at 'navigere' i, og formålet med dette skrift er grundlæggende at levere en kritisk orienterende diskussion af evidensproblematikken, der kan bidrage til at styrke de velfærdsprofessionelles evne til – kritisk og konstruktivt – at navigere i forhold til den evidensdagsorden, der er blevet et professionelt vilkår.

Når det giver mening at tale om 'navigationsevne' i forhold til evidensproblematikken, hænger det sammen med, at evidens efter vores opfattelse er et langt mindre entydigt begreb, end både tilhængere og modstandere har tendens til at antage. Dermed åbnes et spillerum – til at kritisere evidensbegrebet, men måske også til at investere det med nye betydninger og trække det i nye retninger. Det er dette, der er det gennemgående tema i dette skrift, og som vi i det følgende gennemspiller i fire afsnit, der lægger fire forskellige vinkler på det, og som derfor både kan læses hver for sig og som en samlet fremstilling.

I det første afsnit eftersporer vi det aktuelle evidensbegrebs herkomst i medicinen og de tvetydigheder og betydningsforskydninger, der opstår, efterhånden som det bevæger sig fra det medicinske felt til social- og uddannelsesområdet. Det næste afsnit træder et skridt tilbage og viser, at evidensbegrebet idéhistorisk altid har haft flere betydninger, og at der i denne idéhistorie også kan findes ressourcer til en kritik af en 'manualiseret' evidensforståelse, der ignorerer spørgsmål om kontekst og dømmekraft. I det tredje afsnit diskuterer vi, hvordan evidensproblematikken knytter sig til de sidste årtiers kritik af, såvel som forsøg på at redde, velfærdssamfundet. I den forbindelse peger vi blandt andet på, at evidens ganske vist kan betragtes som et led i en 'neo-liberal' velfærdsrationalitet, men måske samtidig også kan betragtes som et forsøg på at fastholde velfærden som et offentlig

anliggende (og dermed som et alternativ til privatisering og andre former for markedsføring af velfærden). I det sidste afsnit tager vi mere direkte livtag med spørgsmålet om, hvordan de velfærdsprofessionelle kan tage udfordringen fra evidens-tænkningen op. Vi opstiller her en række begreber, der aftegner et sæt af mulige forståelser af evidens. Til sammen udgør disse forståelser en slags 'strategisk spillerum' for velfærdsprofessionerne – et rum af mulige (og delvist modstridende) betydninger af evidens, som de velfærdsprofessionelle kan spille på og manøvrere med i arbejdet på at udvikle deres vidensgrundlag og professionelle praksis.

Udarbejdelsen og publikationen af dette skrift er finansieret af FOAs Pædagogiske Udviklings Fond (PUF), som vi gerne hermed vil takke for at have muliggjort udgivelsen. Skriftet henvender sig derfor også først og fremmest til FOAs medlemmer og vi håber, at det imødekommer deres behov for en kritisk orienterende introduktion til evidensdebatten. Hvis det herudover også skulle have noget at sige andre velfærdsprofessionelle eller læsere, der bare er interesseret i en introduktion til evidensdebatten, vil vi kun betragte det som en ekstra gevinst.

Emdrup, 5. februar 2015

Søren Christensen og John Benedicto Krejler

EVIDENS-BEVÆGELSEN OG DENS GENEALOGI

- en videnspolitisk thriller

Evidens trænger i stigende grad frem som et begreb om *viden der virker* inden for velfærdsområdet og i relation til velfærdsprofessionerne. Det gennemtrænger såvel policy som de måder, hvorom man kan tale legitimt om praksis i forhold til sundhed, det sociale velfærdsområde og uddannelse.

EVIDENSBØLGENS KOMMEN

På den baggrund må diskursen om evidens forstås som et særligt sandhedsregime, der påbyder nye måder at tale om verden på og ekskluderer andre (Foucault 2001). Den gør det muligt at indtage nogle talepositioner og udelukker andre, afhængigt af, hvor i ansættelseshierarkiet og i hvilken organisation man er placeret. Med dette indledende afsnit ønsker vi at synliggøre de regler og den grundlæggende struktur i denne talen om evidens og dens genealogi inden for områderne medicin, social velfærd og uddannelse.

I en dansk sammenhæng kan begrebet evidens eller evident referere til flere forskellige diskurser, der spreder sig fra hverdagssamtalen over det retslige område til økonomien og pædagogikken, hvilket uddybes i afsnit 2. Ofte er betydningerne importeret fra engelsk eller latin. Er noget *evident* i hverdagssproget, betyder det typisk, at det er selvindlysende og næppe behøver yderligere forklaring. I retssalen bygger domme på sandfærdige vidneudsagn og klare beviser, hvilket på engelsk hedder *evidence* (Moos m.fl. 2005).

Fra slutningen af 1980'erne og frem er evidensbegrebet imidlertid blevet kapret til andre formål. Det forbindes nu først og fremmest med en nyopdukken af et ny-positivistisk paradigme, hvis karakteristika og betydning forklares i afsnit 2. Her er det tilstrækkeligt at pege på, at dette paradigme privilegerer særlige procedurer for, hvordan man kommer frem til 'viden om hvad, der virker' i forhold til medicinske, sociale eller pædagogiske interventioner. Disse skal helst foretages i gennem kontrollerede kliniske forsøg eller det der ligner (Rieper & Hansen 2007). Således ændres vilkårene for, hvorledes viden, der tæller som sand og viden om hvad der virker kan produceres. Dette gælder inden for medicin, social velfærd såvel som inden for uddannelse, om end det sker på forskellig vis.

Inden for medicin er evidensdiskursen i høj grad vokset op nede fra og internt i professionen. Med inspiration herfra overføres den af toneangivende politiske og

administrative interessenter til social velfærd og uddannelse, overvejende som krav oppefra og udefra. Denne policy-drevne spredning af evidensdiskursen skyldes i høj grad, at statens befolkningspolitik er blevet del af en såkaldt global vidensøkonomi. Forskningsmæssig viden og mulige interventioner, som politikere og administratorer skal prioritere begrænsede skatteressourcer ud fra, stiger eksplosivt. Derfor stiger efterspørgslen efter instrumenter, der gør det muligt at sammenligne løsninger og resultater på tværs af landegrænser, og herudfra foretage valg om, 'hvad der virker'. Og her synes evidensdiskursen på forførende vis at levere svaret (Krejsler 2009 & 2013).

EVIDENS OG MEDICIN

Den evidensdiskurs, som i dag i særlig grad sætter dagsordenen for, hvordan man skaber 'viden om, hvad der virker' – har sit udspring inden for det medicinske felt (Bhatti m.fl. 2006; Rieper m.fl. 2007). Allerede i 1930'erne og 1940'erne blev såkaldt kontrollerede kliniske lodtrækningsforsøg (RCT) indført i psykologien og medicinen i England. Og i løbet af 1960'erne og 1970'erne blev det mainstream i den medicinske forskning, også i Danmark. Herved fik den procedure for skabelse af viden gennemslag, som evidensbevægelsen siden skulle gøre til den privilegerede sandhedsprocedure i sit såkaldte evidenshierarki.

RCT (Randomized Controlled Trials) oversættes normalt som randomiserede kontrollerede kliniske forsøg (lodtrækningsforsøg). Formålet hermed er at skabe evidens for en så vidt muligt entydig sammenhæng mellem en årsag og en virkning, eksempelvis mellem indtagelse af en hovedpinepille og reduceret hovedpine hos forsøgspersonen. Med kontrolleret menes her, at man så godt man kan søger at eliminere variable, som er irrelevante i forhold til forsøget, hvilket i dette tilfælde vil sige alle mulige andre forhold end hovedpinepillen i miljøet, som kunne tænkes at påvirke forsøgspersonens oplevelse af hovedpine. Dette sker – i fald det er muligt – typisk gennem at foretage forsøgene som eksperimenter i klinisk isolerede miljøer. Anvendelsen af kontrolgrupper, der tildeles et præparat med placeboeffekt anvendes gerne for at sikre, at det med større sikkerhed kan afgøres, at målbare effekter skyldes det undersøgte præparat, og ikke alle mulige andre forhold. For at sikre repræsentativitet og generaliserbarhed foretages forsøgene idealt set som lodtrækningsforsøg blandt et statistisk repræsentativt udvalg af den for forsøget relevante befolkningsgruppe, i dette tilfælde eksempelvis migræne-patienter.

I 1972 udgav den engelske læge Archie Cochrane (1909-1988) den banebrydende bog, som skulle få næsten myteagtig status for den Cochrane-bevægelse, der skulle blive den primære bærer af evidensbevægelsen, nemlig "Effectiveness and Efficiency – Random reflections on health services" (Cochrane 1972). Han fremsatte det enkle synspunkt, at fordi ressourcer

altid vil være begrænsede, da er det så meget desto vigtigere, at de i forhold til sundhedssystemet anvendes til den type praksis, som gennem nøje designede evalueringer har vist sig at være effektiv. Cochrane anså, at al for megen medicinsk praksis byggede på vanetænkning, tilfældigheder og ikke-videnskabeligt begrundede skøn, hvorved der blev sløset med kostbare resurser. Han advokerede derfor for, at man systematisk og kumulativt skulle bygge en videnskabeligt afprøvet viden op om, 'hvad der faktisk virker'. Her understregede han i særdeleshed vigtigheden af at gøre brug af evidens fra kontrollerede kliniske lodtrækningsforsøg (RCT). Han anså, at denne tilgang med større sandsynlighed end andre kilder til evidens kunne forsyne sundhedssystemet med pålidelig viden. En væsentlig del af Cochranes argument var, at hvis læger i højere grad kunne kvalificere deres professionelle skøn ved at trække på en systematisk opbygget evidens-baseret vidensbase om hvad der virker, at da ville de kunne bidrage til, at begrænsede skatteresurser også fremover ville kunne sikre den ligelige adgang for alle til effektiv behandling i sundhedssystemet. Cochranes enkle forslag fik hurtigt gennemslag blandt såvel lægfolk som professionelle i sundhedssystemet.

Omkring 1990 blev der ligefrem stiftet en international bevægelse, som i dag har spredt sig vidt og bredt, nemlig *The Cochrane Collaboration* (www.cochrane.org). Hermed kom der fart i det arbejde, som i særlig grad skulle komme til at karakterisere evidensbevægelsen, nemlig oparbejdelsen af de såkaldte systematiske forskningsoversigter over, hvad forskningen internationalt siger om, hvad der virker i forhold til forskellige medicinske præparater, behandlinger m.m.

Proceduren er kort fortalt, at et emne for en forskningsoversigt udpeges; der laves en protokol, som godkendes; en gruppe af forskere med særlig ekspertise i forhold til det undersøgte emne begynder at indsamle, hvad der kan findes af primærstudier om det givne emne, eksempelvis: Behandling mod amfetaminpsykose eller akupunktur mod epileptiske anfald (www.cochrane.org/reviews/index.htm). Herefter laves der en hårdhændet sortering af de enkelte studier, primært i forhold til, hvor højt de ligger i det såkaldte evidenshierarki. Evidenshierarkiet – eller evidensstigen som det også kaldes – er en hierarkisk inddeling af forskellige metoder til at måle effekt. Metoderne er rangeret efter, hvor pålidelige de er inden for ovennævnte paradigme, altså at meta-reviews foretaget efter denne procedure tæller højest sammen med RCT-studier, hvorimod kvalitative studier og case-studier ligger i den nedre ende af hierarkiet, da de dels ikke kan generaliseres dels bygger på metoder der er sårbare over for bias. I fald der ikke findes tilstrækkeligt med RCT-studier, hvilket som oftest er tilfældet, da går man ned ad stigen trin for trin. Hermed menes, at man i fraværet af RCT-studier inkluderer quasi-eksperimentelle studier, naturlige forsøg, kohortestudier, sammenlignings- og benchmarkingstudier og så fremdeles ned ad stigen. Herudfra laves der

statistiske kalkulationer over, hvor meget udsigelseskraft elementerne i de udvalgte primærstudier skal tillægges i forhold til det emne, hvis årsags-virknings relation skal bedømmes. Der udarbejdes herefter en oversigtsartikel og et resumé over den viden om, hvad der virker, som det er forskningsoversigtens opgave at viderefremme.

Denne udvikling blev godt hjulpet på vej af, at metaanalyse, som denne produktion af forskningsoversigter metodologisk set bygger på, i 1980'erne blev udviklet til et selvstændigt forskningsfelt. Cochrane-bevægelsen har udarbejdet en 'Cochrane Handbook' på over 500 sider, der omstændeligt redegør for den metodologi m.m., som bevægelsen følger (se iøvrigt Johannsen & Pors (red.) 2013, for en introduktion af forfattere, der selv er evidensproducenter, til evidensen og dens metode).

Danmark var tidligt med i denne udvikling. Og allerede i 1993 blev Nordic Cochrane Center etableret med hovedsæde på Rigshospitalet i København i samarbejde med Sundhedsstyrelsen (se bl.a. www.cochrane.dk samt www.sst.dk/evidensbasen). Det særlige ved Cochrane's initiativ var, at det kom nedefra, fra lægeprofessionen selv. Videnskabsteoretisk set er der – som det bliver uddybet senere - tale om en ny-positivistisk inspireret måde at dyrke videnskab på.

EVIDENS OG SOCIAL VELFÆRD

Det næste område, som blev inddraget i evidensdiskursen, var det sociale område. Inspireret af Cochrane-bevægelsen voksede Campbell-bevægelsen frem, som ville gøre især det sociale velfærdsområde, men også kriminalitet og uddannelse lige så evidensbaseret som medicinen (Bhatti m.fl. 2006). Denne bevægelse refererer til den amerikanske socialforsker Donald T. Campbell, som allerede i 1960'erne argumenterede for nødvendigheden af systematisk at evaluere effekterne af sociale interventioner gennem en eksperimentel tilgang. Også her henviste man til det massive spild af offentlige skattemidler, som angiveligt fulgte af at så megen socialpolitisk praksis byggede på metoder, som der var ingen eller liden evidens for, hvorvidt virkede.

Evidensdiskursen fik stigende medløb, da også den internationalt dagsordenssættende britiske New Labour regering under Tony Blair efterspurgte evidensbaseret viden med henblik på at kunne prioritere begrænsede offentlige ressourcer med større effekt. Det såkaldte Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre (EPPI) (<http://eppi.ioe.ac.uk/cms>), som oprettedes ved London University i 1993, fik således en stadig vigtigere rolle som producent forskningsoversigter på det sociale velfærds- samt uddannelsesområdet. EPPI skulle siden blive en hovedinspirationskilde for det Dansk

Clearinghouse for Uddannelsesforskning, som i 2006 blev oprettet ved den daværende Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Århus Universitet (i København). EPPI er interessant, da man her nok er inspireret af og samarbejder med Campbell-bevægelsen, men samtidig hævder at give plads til flere måder at skabe viden om hvad der virker på end, hvad de klinisk kontrollerede lodtrækningsforsøg (RCT) sætter op som model.

I år 2000 opfordrede centrale personer i Cochrane-bevægelsen statistiker Robert F. Boruch fra University of Pennsylvania til at sætte det initiativ i gang, der skulle ende med oprettelsen af Campbell Collaboration. Det er her væsentligt at vide, at der er et nært samarbejde mellem Cochrane- og Campbell-bevægelsen, samt at Campbell-bevægelsen metodologisk set ligger tæt op af idealerne i 'Cochrane Handbook' (www.campbellcollaboration.org). Man abonnerer på stort set samme procedurer, sætter på toppen af sin såkaldte evidens-stige RCT-studier som 'den gyldne standard'. Metaanalyser af RCT-primærstudier er således standarden, som forskningsoversigter bør udarbejdes ud fra.

Allerede i 2002 blev Nordic Campbell Center placeret med hovedsæde på Socialforskningsinstituttet (SFI) – i dag omdøbt til SFI Campbell på det Nationale Forskningscenter for Velfærd – i København, hovedsagelig finansieret af midler fra Socialministeriets satspulje (www.sfi.dk/sw22405.asp). Placeringen på SFI samt finansieringen fra Socialministeriet forklarer formentlig, hvorfor SFI Campbell i udpræget grad har fokus på det sociale velfærdsområde.

Evidensdiskursen har på det sociale område været mere styret af dagsordener fra eksterne interessenter, ikke mindst fra politik og forvaltning (Krejsler 2013 & 2009). Da praksis på dette område ikke som det medicinske område er styret af en stærk forskningsbaseret profession med en relativt stor konsensus om, hvad god forskning er og hvilke paradigmer en sådan skal følge, er dette område væsentlig mere sårbart for intervention fra eksterne interessenter. Ligeledes må det nævnes, at der i nordisk sammenhæng ikke har været nogen betydelig tradition for forskning, der følger RCT-idealene, inden for det sociale velfærdsområde.

EVIDENS OG UDDANNELSE

Denne sårbarhed er mindst lige så stor, hvad angår uddannelsesområdet, som om muligt er det område, hvor evidensdiskursen er slået igennem mest som et pres oppefra (Bhatti m.fl. 2006; Moos m.fl. 2005; Krejsler 2013 & 2009). Som nævnt var uddannelsesområdet allerede del af evidensoprustningen på det sociale velfærdsområde, særligt EPPI i England,

men også Campbell-bevægelsen. Herudover viste den økonomiske samarbejdsorganisation Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) fra ca. midten af 1990'erne forskningen på uddannelsesområdet stigende bevågenhed, ikke mindst gennem Centre for Educational Research and Innovation (CERI) samt de dagsordensættende PISA-undersøgelser af 9.-klasse elevers kompetencer i læsning, skrivning, matematik og naturfag. Dette kan næppe overraske i en periode, hvor man på regeringsniveau og i transnationale agenturer som OECD, World Trade Organization (WTO), UNESCO og EU stadig mere taler om vidensøkonomier og livslang læring. Den voksende betydning af sammenhængene mellem uddannelse og økonomisk vækst for den nationale konkurrencestat og dens placering i konkurrenceprægede globale vidensøkonomi uddyber vi i kapitel 3.

OECD har blandt andet gennem CERI fokuseret på at forbedre uddannelsesforskningens rolle og effektivitet som grundlag for politiske beslutninger og for praktikernes løbende arbejde med at effektivisere praksis i de forskellige uddannelsesinstitutioner. Man har her oparbejdet en praksis for at udarbejde landerapporter. En af disse blev på anmodning fra den danske regering udført i forhold til den danske uddannelsesforskning. Den udkom i 2004. Hovedkonklusionerne var dels, at der var for lav forskningsmæssig kapacitet på prioriterede områder, dels at der var for svage forbindelser mellem uddannelsesforskningen og så de praktikere og policy-makers, som skulle have gavn af denne forskning for at kunne basere policy og praksis på et mere videnskabeligt sikkert grundlag.

Det er i vores sammenhæng vigtigt, at OECD her anbefaler, at der oprettes et Clearinghouse for Uddannelsesforskning med inspiration dels fra det engelske EPPI, dels fra det amerikanske What Works Clearinghouse (WWC). WWC oprettedes i nært samarbejde med Campbell-bevægelsen i forlængelse af George Walker Bush' No Child Left Behind – skolelov med det udtrykte formål at gøre praksis i skolen evidensbaseret. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning oprettedes som nævnt i 2006. Her er man for nærværende i gang med at opbygge en base af forskningsoversigter. Den base indeholder dels links til relevante udenlandske forskningsoversigter, dels de første danske, som man selv igangsætter. Sidstnævnte igangsættes typisk på opdrag af eksterne interessenter, og kan handle om bl.a. pædagogisk anvendelse af testresultater, sammenhænge mellem lærerkompetencer og elevers læring.

EVIDENS OG DOMINERENDE TENDENSER I SAMFUNDET

I forbindelse med evidensdiskursens spredning sig fra det medicinske over det velfærdssociale til uddannelsesområdet er det værd at mærke sig, at der formentlig er tale

om etableringen af en stadig mere dominerende diskurs, som det bliver stadig sværere ikke at forholde sig til. Såvel Nordic Cochrane Center som SFI Campbell samt Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning er oprettet i alliance med dominerende aktører i samfundet så som Sundhedsstyrelsen, Socialministeriet, Børne- og Undervisningsministeriet samt Ministeriet for Forskning, Innovation & Videregående Uddannelser (Bhatti m.fl.2006; Moos m.fl. 2005). Diskursen har desuden stærk forankring i transnationale agenturer som OECD, WTO, UNESCO og EU og deres tale om vidensøkonomiens behov for stærkere samspil mellem forskning, policy-makers, erhvervsliv og praksis, talen om strammere prioritering af knappe offentlige ressourcer m.m. Evidensdiskursen fremhæver desuden i stort omfang, at de samme eller lignende procedurer for, hvordan man skaber sand viden, bør gælde på tværs af ofte meget forskellige vidensområder. Dette bidrager til at skabe en forestilling om overskuelighed og sammenlignelighed, når der politisk skal prioriteres mellem indsatser på tværs af sektorer.

De eksterne bevillingsgiveres krav til forskningen om 'levere evidens for, hvad der faktisk virker' er i voldsom stigning. Her spiller evidensdiskursen i høj grad sammen med de nyliberalt inspirerede moderniseringer af den offentlige sektor, som siden 1980'erne og med særlig fart siden 2001 har haft stor gennemslagskraft i reformerne inden for sundhedsvæsenet og uddannelsessystemet (Hjort 2001, 2004). Logikken er her, at borgerne blandt flere udbydere inden for den offentlige sektor skal have valgfrihed til at vælge de tilbud, som de mener tjener deres interesser bedst. For at dette valg kan blive et reelt valg forudsættes ifølge denne tænkning, at der eksisterer et marked af konkurrerende udbydere, som udbyder serviceydelser, der er sammenlignelige. Og her kommer evidens-tænkningen ind med sit fokus på metoder, der lægger vægt på målbarhed, tests og sammenlignelighed, når det skal afgøres *hvad der virker*.

Denne logik har ramt sundhedssystemet, når der fra politisk hold tænkes på patienter med ansvar for egen sundhed, der efter voucher-princippet tildeles skattemidler til at gå derhen, hvor de mener, de kan få den bedste og/eller hurtigste behandling. I uddannelsessystemet indføres samme princip fra folkeskole til universitet, når man kræver, at disse i stigende grad skal være sammenlignelige med henblik på, at elever/studerende med ansvar for egen læring og livsprojekt skal tildeles skattepenge til at gå derhen, hvor de eller deres forældre mener, at de kan opnå det tilbud, som tjener dem og deres livsprojekt, karriere m.m. bedst.

På den anden side må det forekomme overraskende, at en diskurs, der i så udpræget grad læner sig op ad ny-positivistiske idealer får så meget vind i sejlene, også på det social- og uddannelsesmæssige område, i lyset af opgøret med positivismen i slutningen af 1960'erne og socialkonstruktivismens fremmarch siden 1980'erne (se kapitel 2 i denne bog).

Statens interesse i evidens må her imidlertid ses i lyset af en særlig forestilling om det ønskelige i at optimere hvert enkelt individs potentialer som menneske, som nyttig arbejdskraft og som udtryk for den nationale konkurrencestats samlede potentielle produktive kraft (se afsnit 3 i denne bog samt Pedersen 2011). For at staten kan prioritere sine begrænsede ressourcer i forhold til dette omfattende projekt, som omfatter hvert enkelt samfundsmedlems velfærd og helbred, må man have viden om, hvad der virker i forhold til hvilke interventioner, herunder hvad der ikke virker, og som man derfor ikke behøver at bevilge penge og ressourcer til. Og her kommer evidenstankegangens forførende løfte om at kunne levere denne viden i en operationaliserbar form ind.

I forlængelse heraf ser man i disse år en stigende kontraktliggørelse af relationen mellem borger og stat, når det syge individ skal rehabiliteres, den dømte skal i samfundstjeneste, den arbejdsløse skal planlægge sin genindtræden på arbejdsmarkedet, og eleven eller forældre skal samarbejde med den pædagogiske institution om at forbedre barnets udviklingsmuligheder (Andersen 2003; Järvinen m.fl. 2003). På baggrund af evidensinformeret viden om hvad der virker forventes den professionelle her at kunne kvalificere det grundlag, hvorpå den enkelte medborger kan ansvarliggøres i forhold til sin forpligtelse til at samarbejde, når det gælder optimeringen af egne potentialer og fremtidig produktivitet.

EVIDENS PÅVIRKER IKKE ERHVERVSGRUPPER PÅ SAMME MÅDE

Inden for det medicinske område er evidensdiskursen i høj grad vokset op nedefra og har samlet en relativt stor konsensus, såvel internt i professionen som eksternt. Dette har bidraget til at konsolidere diskursen og formentlig gjort den svær at udfordre. Ifølge Bhatti m.fl. (2006) har dette flere forklaringer: Test af medicin og en del behandlingsformer for dets virkninger og bivirkninger er noget, der af majoriteten af toneangivende interessenter opfattes som relativt uafhængig af kontekst; om end der også inden for det medicinske felt findes en minoritet af kritiske røster, der blandt andet kritiserer et sådant tankesæt for at bygge på en opfattelse af kroppen som en gennemsnitskrop eller et mekanisk apparat m.m.

Derfor synes en positivistisk generaliserbar viden om, hvad der virker på tværs af lokale og nationale kontekster at få betydeligt gennemslag. Da en positivistisk videnskabsforståelse i forvejen står stærkt inden for den medicinske forskning, må det således forventes, at det er overkommeligt at skabe stor opbakning bag metoder som det kontrollerede kliniske lodtrækningsforsøg (RCT) og statistiske metaanalyser af primærstudier baseret på sådanne forsøg. Desuden er uddannelsesniveaut og eksponeringen for forskningsbaseret viden høj

blandt læger, som tilhører en profession med stærk professionsstatus og et relativt mono-paradigmatisk videnskabssyn. Man har kanaler til spredning af viden om videnskab til hele professionen, nationalt ikke mindst gennem 'Ugeskrift for læger'. Samlet set er disse forhold utvivlsomt fremmede for, at tænkningen om evidens og – i et vist omfang også – resultaterne om 'hvad der virker' når ud i bredden. Dog er der her forskel på den specialiserede forskerlæge på et universitetshospital og den praktiserende læge, som må kende til den lokale kontekst, forskellige sociale grupperinger, patientens livsstil i bredere perspektiv m.m.

Inden for det velfærdssociale område og uddannelsesområdet er vilkårene derimod væsentlig anderledes. Her er såvel arbejdsområdet meget bredere og differentieringerne i uddannelsesniveauer ligeså. Der er her langt fra så udbredt en tradition blandt de professionelle for at referere til forskningsbaseret viden. Deres uddannelser og praksis er mindre eksplicit forskningsbaserede. Desuden er de samfundsvidenskabelige og humanistiske videnskabsparadigmer, som fylder væsentlig mere inden for disse områder, præget af flere – og til tider – mange forskellige konkurrerende paradigmer. De problemer, som de velfærdssociale og uddannelsesområderne skal håndtere, er samtidig væsentligt tættere bundet op på de særligt nationale og lokale aspekter af de statslige befolkningspolitikker. Dette gør det i mange tilfælde vanskeligt – om ikke umuligt – umiddelbart at sammenligne behandlingsformer eller folkesundhedsstrategier på tværs af ofte vidt forskellige lokale, nationale og regionale kontekster. Hvordan man skal håndtere en indsats mod eksempelvis overforbrug af alkohol blandt unge drenge, vil formentlig variere meget, afhængigt af om det er blandt unge chicano bandemedlemmer i det centrale Los Angeles, blandt unge i bygder på Grønland eller blandt overklassens unge i Gentofte. Inden for de velfærdssociale og uddannelsesområderne ser man da også, at forsøget på at overføre evidenstankegangen med inspiration fra det medicinske område i høj grad kommer som krav oppefra, fra politiker- og forvaltningsniveau. Der er væsentlig mindre entydig genklang herfor inden for de berørte professioner, hvilket det følgende eksempel med socialpædagogerne kan illustrere.

ET KONKRET EKSEMPEL: SOCIALPÆDAGOGERNES KAMP OM OG MED EVIDENS

Som eksempel på hvorledes denne kamp, om hvad der tæller som 'viden der virker', kan finde sted, kan der henvises til socialpædagogernes fagtidsskrift Socialpædagogen (nr.13/2005), der kredser omkring temaet: "Evidens – virker det?". Det fremgår her, at Socialpædagogernes Landsforbund (SL) har deltaget i Huset Mandag Morgens debatgruppe om evidens og velfærd (Mandag Morgen 2004). Og temaet i tidsskriftet kan læses som et

forsøg på en professionsintern afklaring af, hvorledes man skal forholde sig til presset/tilbuddet fra den evidensdiskurs, som man næppe undgår at skulle forholde sig til.

Hvad der skal tages stilling til i socialpædagogernes afklaringsproces, spidsformuleres i følgende:

De fire bud: Er evidens et tilskud til den faglige værktøjskasse? Et middel til at få oversat hverdagens praksis til politiker-sprog? En måde at profilere det 'usynlige' arbejde med de udsatte grupper? Eller er det et malplaceret redskab, der er uegnet til brug på så relations-baseret et arbejdsfelt? Socialpædagogen har bedt fire aktører fra forsknings- og forvaltningsverdenen om at give deres bud på, hvad evidenstankegangen kan bruges og føre til... (Socialpædagogen, 13/2005, s.6).

På den ene side inviterer daværende afdelingsdirektør ved Nordisk Campbell Center Merete Konnerup socialpædagogerne til at tage evidenstankegangen på sig:

Som socialpædagog ville jeg i evidens se det positive i, at det ikke er 110 procent mit ansvar at lave den rigtige, helt individualiserede indsats. Som det er nu, er der masser af standarder og systematik, der foregår inde i den enkelte socialpædagogs hoved – det er belastende for den enkelte, og det er spild af viden, fordi den ikke bliver delt med andre i det omfang, den burde. Med evidens som redskab kan man flytte masser af socialt arbejde fra at være en sag for den private praksis til at være et holdarbejde. Der er masser af personlig usikkerhed, der kan parkeres i sådan et fagligt fællesskab... (ibid, s.6).

På den anden side står eksempelvis Søren Virenfelt og Karsten Lundahl Petersen, daværende forstander og viceforstander på opholdsstedet Solhaven, hvor man arbejder med unge 14-18-årige med svære tilpasnings- og adfærdsproblemer. De er helt med på, at hvis socialpædagoger fremover skal have indflydelse på deres arbejde, at så må de indstille sig på, at der skal måles og vejes og dokumenteres, og sættes spørgsmålstegn ved meget af det, som i dag er praksis blandt socialpædagoger:

Vi har ikke noget imod at måle og dokumentere – vi dokumenterer jo over for alle kommunerne, hvad det er vi gør... Det skal bare ikke være ud fra nogle faste standarder, for vi har ikke nogen standard-modeller her på Solhaven... Det er kun det tålmodige relationsarbejde, der rykker.... Vi har

ikke metoden. Vi designer en metode til hver enkelt, og det kan da godt være, det ser forvirrende ud udefra, men vi kan godt rumme at have fem forskellige metoder til fem unge. Og hvis vi ikke har den rigtige metode på hylden, så opfinder vi den ... (ibid., s. 6).

På den tredje side påpeger Vagn Michelsen fra Socialpædagogernes Landsforbund, at der ligger en

- fantastisk selvoverturering hos mange pædagoger. De siger: 'Det er sådan set lige meget, hvilken metode jeg arbejder med – det vigtigste er mig som fagperson'. Vi er tilbøjelige til at arbejde case-baseret – men en case er nok det dårligste bevis overhovedet for, om noget virker... (ibid., s.7).

Han mener, at for mange socialpædagoger blander viden og holdninger sammen.

KONKLUSION

Evidensdiskursen rammer i disse år med stor kraft områderne sundhed, social velfærd og uddannelse. Disse forandringer udmønter sig på forskellig vis og i forskelligt tempo i de forskellige sektorer. Evidensdiskursen er ikke desto blevet så dominerende en måde at tænke prioritering af begrænsede offentlige resurser på, at det bliver stadig sværere for også de velfærdssociale og uddannelsesprofessionerne at komme udenom. Dette hænger ikke mindst sammen med ændringer i vilkårene for, hvorledes den statslige befolkningspolitik kan håndteres. Med den stigende bekymring om, hvordan den danske velfærdsstat – eller konkurrencestat, som den i stigende grad benævnes – skal klare sig i en såkaldt global vidensøkonomi, intensiveres de strategier for at effektivisere og modernisere den offentlige sektor, som sattes i gang i 1980'erne. En følge heraf er, at der kommer fokus på, at begrænsede offentlige resurser må anvendes mere effektivt og med større garanti for, at sociale og pædagogiske interventioner virker. Derfor flyttes forsknings- og udviklingsbevillinger i stigende grad over mod de former for produktion af viden, som kan overbevise politikere og andre bevillingsgivere om, at der skabes 'viden om hvad der faktisk virker'. For kan man hævde at besidde en sådan sikker viden, da kan det give politikere og offentligheden en forførende forestilling om, at det er muligt at foretage valg om, 'hvad der virker' på et sagligt grundlag.

Men, som det fremgår af eksemplet med socialpædagogerne, er der mange argumentationer for og holdninger til, hvorledes udfordringen fra evidenstankegangen skal håndteres. Det kunne tyde på, at den forførende tanke om entydige procedurer på tværs af vidt forskellige

faglige områder for, hvordan viden om hvad der virker produceres, næppe er så entydig endda. Måske er der så store forskelle mellem lægens ordination af medicin og pædagogmedhjælperens dannelsesarbejde med barnet, at det ikke altid er meningsfuldt at anvende samme procedurer til tænke viden om hvad der virker for begge områder. Måske skal der skelnes mellem viden, som gælder alle der har hovedpine, og viden der er meget afhængig af den lokale kontekst som arbejdet med Tobias på fem år, som ikke kan koncentrere sig, fordi hans forældre lige er blevet skilt. Dette peger på et stort behov for udvide evidensbegrebet, når forestillinger om, 'hvad der virker' bevæger sig fra det medicinske felt over i det bredere socialpædagogiske felt.

Evidens bliver således først selvindlysende som viden om hvad der virker, når det ses i forhold til 'naturen' af det arbejde, der skal udføres og de sammenhænge det skal udføres i.

I et senere afsnit vil vi fokusere på, hvorledes relationsprofessioner og relationsarbejdere i øvrigt kan forholde sig til evidens-problematikken på måder, der giver mening i forhold til de arbejdsopgaver, som de skal løse (Moos, Krejsler & Laursen, 2004; Krejsler, 2011).

EVIDENS – MELLEMLER VIDENSKAB OG VIDENSPOLITIK

Det er i dag blevet så almindeligt at sige, at 'der er evidens for' det ene eller det andet, at man let glemmer, at det først er gennem de sidste 10-15 år, at dette udtryk overhovedet er blevet en del af det danske sprog. Ikke at ordet som sådan er nyt i en dansk sammenhæng.

Men det har hidtil næsten udelukkende været brugt som tillægsord: 'det er evident', siger vi, når vi mener, at noget er så selvindlysende, at det ikke kræver yderligere begrundelse eller argumentation.

Denne betydning af ordet klinger også med, når det nu om dage siges, at 'der er evidens' for noget. Det er en formulering, der uundgåeligt skaber indtryk af, at vi har at gøre med noget ubestrideligt – noget som kun kværlanter eller ignoranter vil stille spørgsmålstejn ved. Ikke desto mindre er det faktisk et andet evidensbegreb, nutidens evidenstankegang idéhistorisk og videnskabsteoretisk har sit udgangspunkt i. Dette evidensbegreb er ikke alene på nogle måder i direkte modstrid med vores tilvante begreb om evidens; det rummer også i sig selv mange forskellige og delvist modstridende betydningsnuancer.

Det er disse forskelle og modsætninger, der har tendens til at gå tabt i nutidens ophedede debatter om evidens. Her kan både tilhængere og modstandere af evidenstankegangen ofte have en interesse i at få evidens til at fremstå som noget mere entydigt, end det måske egentlig er. I denne sammenhæng vil vi gå den modsatte vej. I kapitel 4 argumenterer vi for, at evidens med fordel kan forstås som det, diskursteorien kalder en *flydende betegn*. Dette foregriber vi i dette kapitel, for så vidt som vi prøver at vise, at evidens altid har været en flydende betegn – en term hvis definition og indholdsudfyldning altid har været genstand for videnskabsteoretiske og videnspolitiske kampe.

Dermed vil vi gerne fra en idéhistorisk vinkel underbygge en af de generelle pointer i dette skrift – nemlig at kampen om evidens ikke bare er en kamp for eller imod evidens, men også en kamp om evidenskategorien selv. Vi viser i dette kapitel, at en række af grundtemaerne i nutidens diskussioner for eller imod evidens kan genfindes i evidensbegrebets egen historie – og at en række af de kritikere, der i disse år fremføres mod evidenstankegangen derfor ikke nødvendigvis er uforenelige med en (anden) brug af evidensbegrebet. I den forstand rejser evidensbegrebets historie i sig selv det spørgsmål om begrebets 'spillerum', som vi diskuterer mere detaljeret i kapitel 4.

Herudover vil vi imidlertid også vise, at evidens-begrebet i dag ikke længere udelukkende kan forstås inden for en videnskabsteoretisk horisont. Det, der i dag går under navnet 'evidens' er ikke i klassisk forstand en videnskabelig viden. Det er en viden, der i vidt omfang har sit udgangspunkt i og er orienteret mod *policy*-behov. Den betjener sig af videnskabelige vidensformer og metoder, men kun for så vidt som de antages at være særligt velegnede til at give beslutningstagere og praktikere svar på, 'hvad der virker' i bestemte sammenhænge. Vi argumenterer derfor for, at evidenstankegangen i dag frem for alt må ses som udtryk for en *videnspolitik*, der handler om, hvilke former for viden, der betragtes som mest lønsomme og samfundsmæssigt nyttige. Det er denne diskussion, vi fortsætter i kapitel 3, hvor vi redegør for de måder, hvorpå evidenstankegangen er forbundet til de seneste årtiers reformer af velfærdsstaten.

KONTINENTALE OG ANGELSSAKSISKE EVIDENSBEGREBER

I filosofihistoriske fremstillinger skelnes der ofte mellem 'kontinentale' og 'angelsaksiske' filosofiske traditioner. For overskuelighedens skyld vil vi her på lignende vis skelne mellem et kontinentalt og et angelsaksisk evidensbegreb – om end med det forbehold at der naturligvis også findes angelsaksiske repræsentanter for det kontinentale evidensbegreb og omvendt. Det kontinentale evidensbegreb forbinder frem for alt evidens med det, der er 'selvindlysende'. Filosofihistorisk kan tankegangen (om end ikke ordet selv) føres tilbage til en af den moderne filosofis grundlæggere, den franske filosof René Descartes (1596-1650). Descartes er berømt for at have gjort tvivlen til omdrejningspunkt for sin filosofiske metode. Det gjorde han imidlertid netop med henblik på at nå frem til vished. Han satte sig for at tvivle om alt for på denne måde at nå frem til noget, han ikke kunne tvivle om – og som netop var tvivlen selv. Dermed blev det, der er ubetvivleligt eller selvindlysende for Descartes selve grundlaget for en sikker og pålidelig erkendelse af verden.

Det er denne tankegang, som senere ikke mindst i den fænomenologiske tradition er blevet videreudviklet som et begreb om evidens. Denne tradition udmærker sig især ved at knytte evidens og sandhed eksplicit sammen: det er et grundtræk ved sandhed, at den er evident – at den har karakter af en direkte indsigt i, hvordan noget forholder sig, og som – med filosofen Edmund Husserls ord - 'udelukker enhver tvivl'.

Som sagt er det denne forståelse af evidensbegrebet, vores dagligsproglige brug af ordet på dansk knytter sig til. Det evidensbegreb, som evidenstankegangen knytter sig til, er imidlertid et andet. Her optræder evidens som en oversættelse af det engelske ord 'evidence'. Dette bidrager i høj grad til forvirringen om evidensbegrebet – og måske især til tvetydigheden i udtrykket 'der er evidens for' – eftersom ordet 'evidence' netop ikke betyder 'evidens' i betydningen af noget ubetvivleligt og selvindlysende. Af samme grund

har vi derfor heller ikke hidtil på dansk oversat 'evidence' som 'evidens', men derimod med ord som 'bevismateriale', 'indicium', 'indikation' og 'tegn' – hvilket, som vi skal se, er noget ganske andet.

Dette begreb om 'evidence' er primært blevet udviklet inden for anglo-amerikansk filosofi og videnskabsteori – og nærmere bestemt i den filosofiske tradition, der i kontrast til den 'rationalisme', som Descartes er en af de vigtigste repræsentanter for, kaldes 'empirismen'. Ordet 'empiri' kommer af det (old)græske ord *empireia*, der betyder 'erfaring'. Hvor grundtanken i den rationalistiske tradition er, at vores viden om virkeligheden udspringer af fornuften selv, er grundtanken i den empiristiske tradition derimod, at al vores viden (inkl. vores begreber selv) udspringer af sanseerfaringen. Vi har ikke nogen viden om verden, der går forud for eller er mere grundlæggende end vores sanseerfaring, og i den forstand kan der ikke være nogen evidens i den ovennævnte 'kontinentale' forstand – dvs. ikke nogen sandhed der intuitivt giver sig selv. For den empiristiske tradition handler det erkendelsesteoretiske spørgsmål 'hvordan kan vi have sikker viden om virkeligheden?' derfor om noget andet, end det gjorde for fx Descartes. Det handler om, hvilket erfaringsmæssigt belæg vores forestillinger om og opfattelser af verden har – dvs. hvordan de er begrundet i sanseerfaringen.

Det betyder, at 'evidence' grundlæggende er det, der gør forskellen mellem blotte forestillinger på den ene side og *viden* på den anden. Det er netop, for så vidt som vi har 'evidence' for noget, at vi kan hævde – berettiget eller ej – at vi ikke blot tror noget, men at vi faktisk ved det. I den forstand er der tale om et væsentligt mere beskedent begreb end det, vi normalt forbinder med evidens. Det kontinentale evidensbegreb er grundlæggende et sandhedsbegreb: det evidente er det, der er indlysende sandt. Det angelsaksiske begreb om 'evidence' er derimod ikke et begreb om sand viden. 'Evidence' er det, der gør (eller kan gøre) noget – en påstand, en hypotese – til sand viden, men netop af samme grund er 'evidence' ikke i sig selv sand viden. Det er netop derfor, vi på dansk plejer at oversætte 'evidence' som 'tegn' eller 'indicium' og ikke som 'bevis' (også på engelsk står 'evidence' jo i modsætning til ordet 'proof', der anvendes om det tvingende bevis). Som den canadiske videnskabsfilosof Ian Hacking har sagt (Kelly 2014), er 'evidence' netop kendetegnet ved at pege på noget andet end sig selv, sådan som røgen peger på – er 'evidence' for – ilden.

Beskedenheden i 'evidence'-begrebet kan man også udtrykke på den måde, at hvor 'evidens' i den kontinentale forstand handler om det ubetvivlelige, det indlysende sande, så handler 'evidence' tværtimod om det, der hersker tvivl om, og som derfor kræver argumentation og begrundelse. Her er 'evidence' ikke noget i sig selv; den er netop

'evidence' for noget – dvs. blot et led i en mere omfattende begrundelsesprocedure, der på forskellig vis bedømmer og vægter 'evidence' og dermed overhovedet gør den til viden.

Denne pointe er vigtig ikke blot i forhold til det traditionelle kontinentale evidensbegreb, men også i forhold til den nutidens evidenstankegang. Selv om evidenstankegangen altovervejende trækker på det angelsaksiske 'evidence'-begreb, så har netop beskedenheden i dette begreb en tendens til at gå tabt i den retorik, der bruges i forhold til evidens. Her kommer evidens hyppigt til at fremstå som selve indbegrebet af sand viden. At 'der er evidens' for noget, kommer her til at implicere, at vi har en sikker og autoritativ viden om, hvordan noget forholder sig. Evidens betragtes her grundlæggende som vidensprocessens *slutprodukt* – det mål som vidensprocessen fører frem mod. Her glemmes det let, at 'evidence' i den angelsaksiske tradition i højere grad har været tænkt som vidensprocessens *udgangspunkt*. Der er 'evidence' for mange – og ofte modstridende – ting. Det centrale spørgsmål er, hvilken vægt og udsagnskraft, der i de enkelte tilfælde skal tilskrives 'evidence'. Det er denne altid problematiske relation mellem 'evidence' og sandhed, der er vidensprocessens kerne, og det er netop denne kerne, der usynliggøres, når evidens kommer til at fremstå som entydige og autoritative udsagn om, hvordan noget forholder sig – dvs. når evidens i sig selv bliver sandhed.

EVIDENS, DØMMEKRAFT OG VIDENSKABELIG METODE

Denne tvetydighed er imidlertid langt hen ad vejen foregrebet i 'evidence'-begrebets egen historie. Her er der nemlig stor forskel på, hvor direkte forholdet mellem 'evidence' og sandhed antages at være. Disse forskelle træder for alvor frem, efterhånden som først naturvidenskaben og siden samfundsvidenskaberne og de humanistiske videnskaber i 17- og 1800-tallet selvstændiggør sig fra filosofien. Dermed bliver det erkendelsesteoretiske spørgsmål om, hvordan vi som mennesker kan have sikker erkendelse af virkeligheden til et videnskabsteoretisk spørgsmål, der drejer sig om, hvordan de enkelte videnskabers krav på autoritativ viden om deres genstandsfelt kan begrundes.

Det betyder også, at det filosofiske spørgsmål om erkendelsens begrundelse i 'evidence' sprænges og tager forskellige former alt efter de forskellige discipliners genstandsfelter og arbejdsformer. Her kommer 'evidence' til at betyde så forskellige ting, at begrebets betydninger i nogle henseender bliver direkte modstridende.

For overskuelighedens skyld vil vi her samle disse forskelle i to 'idealtyper'. Den første af disse er en *hermeneutisk* orienteret udgave af 'evidence', som vi kan illustrere med den juridiske diskurs. Her er der i udpræget grad tale om en opfattelse af 'evidence' som et udgangspunkt. Hvor der i mange nutidige polemikker om evidens opereres med en

modsatning mellem evidens og dømmekraft, udgør de i den juridiske sammenhæng hinandens forudsætninger. Der er ingen dømmekraft – ingen mulighed for at fælde sande og retvisende domme – uden 'evidence'. Men der er omvendt ingen 'evidence' uden den dømmekraft, der (ideelt set) inkarneres af dommeren eller juryen. At 'evidence', som vi tidligere pointerede, er karakteriseret ved at pege ud over sig selv, betyder her, at den peger på dømmekraften, som afgør den betydning og vægt, som 'evidence' skal tilskrives og dermed transformerer den til (mulig) sandhed. Man kunne gå endnu videre og sige, at det her er dømmekraften, der overhovedet gør noget til 'evidence' – sådan som det illustreres af amerikanske retssalsdramaer, hvor advokaterne udkæmper en konstant kamp for at få dommeren til at inkludere eller ekskludere bestemte typer af information (udsagn, genstande m.v.) som 'evidence' – 'tegn' eller 'indicier' – af relevans for den pågældende retssag.

Modpolen til dette er idéen om det, man kan kalde 'den videnskabelige metode', og som udgør den *positivistiske* variant af 'evidence'-begrebet. I idéen om 'den videnskabelige metode' - der nok altid har været mere populær blandt videnskabsteoretikere end blandt videnskabsfolk selv – ligger en antagelse om, at 'evidence' kan afgøre sandheden af videnskabelige udsagn og hypoteser på en entydig og objektiv måde. En beslægtet tankegang finder man i idéen om, at 'evidence' går forud for teori – enten i den forstand at videnskabelige teorier og hypoteser kan udledes af 'evidence' eller også i den lidt mere beskedne forstand, at 'evidence' på en entydig og objektiv måde kan be- eller afkræfte videnskabelige hypoteser og forklaringsmodeller. I begge tilfælde er tanken, at der er et *direkte* forhold mellem 'evidence' og sandhed. Her drejer det sig ikke om at bedømme 'evidence' (som i den juridiske sammenhæng). Det er tværtimod 'evidence', der er dommeren – som med 'den videnskabelige metodes' autoritet afgør teoriens sandhed og vælger mellem konkurrerende hypoteser og forklaringsmodeller.

Gennem de seneste årtier er denne idé om 'evidence' – og om videnskabelighed i bredere forstand – imidlertid i stigende grad blevet udsat for kritik. Det er den blevet i forskellige varianter af poststrukturalisme, socialkonstruktivisme m.m. Mere interessant i denne sammenhæng er imidlertid, at den også er blevet udsat for stigende kritik inden for den ellers meget objektivitets-orienterede empiristiske tradition, som den selv er udsprunget af. Et eksempel er en af det 20. århundredes mest indflydelsesrige og respekterede filosoffer, nemlig amerikaneren W. v. O. Quine (1908-2000). Quine argumenterede for, at alle teorier er 'underbestemte' i forhold til 'evidence' – dvs. at 'evidence' ikke kan afgøre, hvilke hypoteser, der er sande, fordi der næsten altid er flere hypoteser, der er forenelige med den tilgængelige 'evidence'. I dette perspektiv er evidensbaseret i streng forstand derfor ikke mulig.

Der er et grundlæggende 'gab' mellem 'evidence' og sandhed, og derfor kan 'evidence' netop ikke spille rollen som en neutral dommer, der objektivt og entydigt kan afgøre uoverensstemmelser mellem forskellige teorier og hypoteser.

En mere radikal udgave af denne tankegang finder man i idéen om, at 'evidence' i sig selv er *teori-ladet*. Det er en sådan opfattelse, der ofte forbindes med den amerikanske videnskabsfilosof Thomas Kuhn (1922-1996). I sin berømte bog om *Videnskabens revolutioner* (1973[1962]) kritiserede Kuhn idéen om, at videnskaben udvikler sig på en lineært fremadskridende måde, hvor vi gradvist får mere og mere indsigt i verdens sande beskaffenhed. I stedet argumenterede han for, at videnskaben udvikler sig i brud, i skift mellem forskellige videnskabelige 'paradigmer', der indebærer hver deres særlige kriterier for sandhed, bevisførelse etc.

I et sådant perspektiv må også 'evidence' ses som noget, der er betinget af et bestemt paradigme. Det er paradigmets begreber og arbejdsformer, der afgør, hvad der overhovedet kan fremtræde som relevant information i forhold til et videnskabeligt problem – dvs. som 'evidence'. I dette perspektiv er 'evidence' derfor langt hen ad vejen et produkt af de teorier og hypoteser, den begrunder, og dermed undermineres idéen om 'evidence' som en upartisk dommer over videnskabelige teorier og hypoteser.

Denne forståelse af 'evidence' kommer derfor i nogle henseender meget tæt på det, vi ovenfor karakteriserede som den hermeneutiske opfattelse, for så vidt som det også her bliver en central pointe, at der ikke er noget direkte forhold mellem 'evidence' og sandhed – at sandheden aldrig kan være evidensbaseret, så at sige – men altid vil være et omstridt forhold, der også angår selve måden, hvorpå problemer stilles og angribes.

EVIDENS SOM VIDENSPOLITIK

Når vi ovenfor har gjort lidt ud af at redegøre for denne kritik af idéen om en objektiv og autoritativ 'videnskabelig metode', så er det, fordi evidensstankegangen på mange måder kan ligne en tilbagevenden til et mere traditionelt billede af videnskaben. I slutningen af 1970'erne erklærede den franske filosof Jean-Francois Lyotard i sin banebrydende bog om *Viden og det postmoderne samfund* (Lyotard 1984), at 'de store fortællinger' om frihed og fremskridt var døde – og det gjaldt ikke mindst fortællingen om videnskaben som garant for sandhed, social retfærdighed og materielt fremskridt.

Hvis man lytter til nutidens evidens fortalere og deres forventninger til, hvad der kan opnås ikke mindst med evidensbaseret velfærdsstatens opgaveløsning, kunne det umiddelbart godt se ud, som om troen på 'den store fortælling' om videnskaben som garant for sandhed og socialt fremskridt er vendt tilbage. Mange af de mere programmatiske formuleringer af evidensstankegangen gennem de sidste par årtier giver udtryk for en opfattelse af videnskab, der kan synes påfaldende upåvirket af den kritik af idéen om 'den videnskabelige metode', der fra vidt forskellig hold er blevet fremført gennem de sidste par årtier.

I visse tilfælde kan man ligefrem føle sig ført tilbage til 1700-tallets oplysningsfilosofi med dens bastante modsætning mellem 'fornuft' og 'overtro'. I en nylig publikation om videnskabens bidrag i policy-sammenhænge har det amerikanske National Academy of Sciences således udtalt: "Selvfølgelig har politiske spørgsmål og politisk pres stor vægt i forbindelse med policy-valg. Ikke desto mindre er videnskaben en helt særlig stemme. Det, som videnskaben har at sige om policy-valg, er et resultat af undersøgelser, der er styret af systematisk og regelstyret arbejde, der beskytter mod selvbedrag – mod at tro at noget er sandt bare fordi man gerne vil have, at det skal være det." (Prewitt et al. 2012: 3) Her har vi på den ene side fornuften, nemlig den 'videnskabelige metode' med dens objektive og regelstyrede erkendelse, og på den anden side overtroen der repræsenteres af dem, der 'tror at noget er sandt, bare fordi de gerne vil have det', - dvs. dem (fx de velfærdsprofessionelle?), der er i deres følelsers eller særinteressers vold. Endnu mere direkte erklærer en britisk fortaler for evidensstankegangen, at praktikere bygger på 'traditioner, fordomme, dogmer og ideologi' (cit. i Hammersley 2013: 17) – kort sagt repræsenterer irrationaliteten i modsætning til videnskabens fornuft.

Selv om evidensstankegangens udbredelse således kan tage sig ud som en massiv tilbagekomst af videnskabens autoritet som overdommer i samfundsmæssige og politiske spørgsmål og som drivkraften i sociale fremskridt, så er sagen dog ved nærmere eftersyn lidt mere kompliceret. Interessen for evidens er ikke nogen simpel restauration af videnskabens autoritet. Selv om det er rigtigt, at evidensstankegangen i nogle henseender kan betragtes som en genrejsning af videnskabens samfundsmæssige autoritet, så er det en autoritet på nye præmisser – præmisser som netop ikke er videnskabens egne præmisser.

Det er dette, man også kunne udtrykke på den måde, at hvis videnskaben genvinder sin autoritet, så gør den det netop på betingelse af, at den opgiver sin *autonomi*. Traditionelt har videnskabens autoritet i høj grad været knyttet til idealet (som selvfølgelig altid har været netop et ideal) om videnskabens autonomi. I den omfang videnskaben havde autoritet, var det netop, fordi den formodedes at være uafhængig af politik, dvs. at forfølge

forsknings spørgsmål, der var udspringet af videnskabens egen logik og ikke af politiske interesser.

I dag er det i stigende grad på en anden måde, at videnskaben vinder samfundsmæssig autoritet. Nu er det netop for så vidt, videnskaben adresserer spørgsmål, som politisk er udpeget som samfundsmæssigt presserende, at den vinder anerkendelse. Det betyder ikke, at der tidligere ikke blev forventet anvendelighed af videnskaben. Men forventningen var, at netop for så vidt som videnskaben blev sat fri til at forfølge sine egne problemstillinger, ville den også på den lange bane generere løsninger på centrale samfundsmæssige problemer – det var kort sagt netop for så vidt som videnskaben fulgte sin egen selvstændige logik, at den kunne være til nytte for samfundet. Det var dette princip, som præsident Roosevelts forskningsrådgiver Vannevar Bush formulerede som en 'social kontrakt' mellem videnskaben og samfundet, og som blev styrende store dele af efterkrigstidens forskningspolitik. I dag er denne kontrakt imidlertid under afvikling. Det er i stigende grad netop, for så vidt som det videnskabelige arbejde tager sit udgangspunkt i problemer, der er politisk definerede og prioriterede, at den tilkendes kvalitet og relevans og har mulighed for at opnå offentlig økonomisk støtte.

Evidenstankegangen udgør et af de mest markante eksempler på denne udvikling, der hyppigt også beskrives som en overgang fra 'modus 1' til 'modus 2' (Gibbons et al. 1994) - dvs. fra en form forskning, der er organiseret omkring de klassiske videnskabelige discipliner med deres særlige metoder og problemstillinger (modus 1) til en form for forskning, der udspringer af 'anvendelseskonteksten' (de problemer der skal løses), og som inddrager forskellige videnskabelige og ikke-videnskabelige vidensformer med henblik på at nå den mest effektive og innovative løsning af det givne problem (modus 2). I den forbindelse er det karakteristisk, at evidenstankegangens udbredelse ikke blot har været knyttet til den idealisering af videnskaben, som vi har givet eksempler på oven for, men i lige så høj grad har været knyttet til en skarp kritik af videnskaben, sådan som den faktisk bedrives i praksis.

Dette er måske allertydeligst på uddannelsesområdet. På sundhedsområdet tog evidenstankegangen i høj grad udgangspunkt i en kritik af professionerne (i første omgang lægerne), der blev anklaget for at ignorere eller forholde sig selektivt til den forskning, der var relevant for deres forskning. På uddannelsesområdet er dette ikke svært at genkende i kritikken af lærere og pædagogerne. Forskellen er Ikke desto mindre, at det her frem for alt er 'videnskaben' selv, der har måttet stå for skud – nemlig uddannelsesforskningen som er blevet massivt kritiseret af bl.a. politikere for ikke at frembringe den viden, der er mest relevant for uddannelsessystemets aktører, hvad enten det er lærerne eller politikerne selv.

I den sammenhæng har politikere og embedsmænd ofte ligefrem talt om en 'krise' i uddannelsesforskningen. Under New Labour-regeringen i Storbritannien (1997-2010) udtalte en af Tony Blairs ledende embedsmænd på uddannelsesområdet, Chris Woodhead, således at store dele af uddannelsesforskningen var 'irrelevant' og 'spild af tid' og kunne på den baggrund konkludere, at 'store offentlige ressourcer bliver pumpet ind i forskning af tvivlsom kvalitet og ringe værdi.' (cit. efter Hammersley 2012). I denne kritik af uddannelsesforskningens 'kvalitet' underordnes et traditionelt 'videnskabsinternt' kvalitetsbegreb umiskendeligt under et 'videnskabseksternt' kvalitetsbegreb, der handler om kvaliteten af forskning som en offentlig serviceydelse, der skal give skatteyderne det maksimale udbytte af deres skatte kroner. Angrebene på uddannelsesforskningens kvalitet leveres her af aktører, som ikke er en del af videnskabssystemet, og som heller ikke bruger dets kvalitetsstandarder som udgangspunkt for deres kritik. Når det politiske ønske om vidensbaseret af velfærdsstatens ydelser ikke skal ses som en genkomst af videnskabens sociale autoritet, så er det netop, fordi videnskabens egne kvalitetsstandarder og kvalitetssikringsmekanismer – fagfællebedømmelse, forsvar af afhandlinger etc. – her umiskendeligt overtrumfes af et andet kvalitetsbegreb, der er udsprunget af de seneste årtiers 'accountability'-orienterede reformer af den offentlige sektor (se næste kapitel), og som drejer sig om at maksimere det offentlige udbytte af knappe offentlige ressourcer.

Hvis vi i stedet for policymakerne fokuserer på det konkrete arbejde med at producere evidens, sådan som det udfolder sig i de forskellige institutioner og forsknings Samarbejder, der er opstået gennem de sidste par årtier, kan vi se en lignende figur. Også her underkastes forskningen begreber om relevans og kvalitet, der adskiller sig fra videnskabens egne. Det mest oplagte eksempel på dette er den såkaldte 'evidensstige', som vi tidligere har introduceret. Her rangeres forskellige typer af empiriske undersøgelser af et givet problem på en stige, der rækker fra casestudier som det nederste trin til lodtrækningsforsøg som det trin, der giver den højeste grad af evidens og dermed fungerer som den 'guldstandard', i forhold til hvilken andre undersøgelsesmetoder i varierende grad er mangelfulde. Det er langt fra alle udgaver af evidens tankegangen, der tager udgangspunkt i en rigid udgave af evidenshierarkiet. Det afgørende her er dog selve den tanke, at undersøgelser, der er gennemført ud fra vidt forskellige teoretiske og metodologiske forudsætninger, lader sig hierarkisere med udgangspunkt i deres 'pålidelighed' og 'forskningskvalitet'. I det videnskabelige system selv findes der nemlig ikke alment accepterede kriterier for 'pålidelighed' og 'forskningskvalitet' – i hvert fald ikke af en art som kan danne basis for en systematisk hierarkisering af undersøgelser på tværs af discipliner og typer af forskningsdesigns. Her er det i vidt omfang overladt til de enkelte fagområder at tage vare på deres egen kvalitetssikring gennem fagfælle-bedømte tidsskrifter o.l. Det betyder også, at

i de systematiske forskningsoversigter, som evidens-organisationerne udarbejder, og som typisk kun medtager en lille del af studierne på et givent felt, frasorteres der store mængder af forskning, der er publiceret i velestimerede fagtidsskrifter og derfor er anerkendt som værende af høj kvalitet i forhold til de enkelte fagområders egne kvalitetsstandarder.

Også her er der kort sagt tale om et begreb om videnskabelig kvalitet, der ikke på nogen entydig måde kan siges at være videnskabens eget kvalitetsbegreb. Når lodtrækningsforsøg ('Randomized Controlled Trials' eller blot 'RCT'er') og beslægtede eksperimentelle forskningsdesigns er så centrale i evidensstankegangens forståelse af videnskabelig kvalitet, skyldes det ikke, at de er definerende for videnskaben selv – at de i særlig grad er udtryk for 'den videnskabelige metode'. Der er mange videnskaber – også blandt de såkaldt 'hårde' videnskaber – der kun i ringe grad benytter sig af eksperimentelle metoder. Når lodtrækningsforsøg og andre eksperimentelle metoder i meget af evidens-litteraturen ophøjes til indbegrebet af 'den videnskabelige metode', skyldes det, at det er dem, der formodes at være mest velegnede til at give svar på velafgrænsede, men af samme grund også ekstremt snævre spørgsmål om effekterne af bestemte typer af indsatser og interventioner.

De spørgsmål, der søges besvaret i evidens-sammenhænge, er derfor typisk ikke spørgsmål, der i videnskabelig forstand er specielt centrale. Det er spørgsmål, som er centrale for policymakere og praktikere, for så vidt som de frem for alt har en *handlingsorienterende* karakter – dvs. har til formål at forsyne policymakere og praktikere med en detaljeret viden om, hvad de bør gøre (og ikke gøre) i bestemte konkrete sammenhænge. Så nok frasorteres der i evidens-sammenhænge masser af forskning, der ikke anses for at være af tilstrækkelig høj videnskabelig kvalitet. Samtidig inkluderes der imidlertid hyppigt undersøgelser, der langt fra lever op til videnskabens egne standarder for videnskabelig kvalitet, men som imødekommer et politisk behov for hurtig og handlingsorienterende viden – så som undersøgelser lavet af fx ministerier, NGO'er og konsulentbureauer.

I den forstand er evidensstankegangen et af de bedste eksempler på, at spørgsmålet om viden i dag rækker langt ud over videnskaben selv. Videnskaben er i dag blot én aktør – og langt fra den stærkeste aktør – i en meget mere omfattende videnspolitisk kamp, der handler om, hvilken viden der er værdifuld i både økonomisk og samfundsmæssig forstand, om som derfor skal vinde fremme. I det perspektiv er evidensstankegangens gennemslag snarere en konsekvens af videnskabens tab af social autoritet, end den er en genkomst af denne autoritet. Det er den netop, for så vidt som den supplerer videnskaben med en ny vidensautoritet, der også er en autoritet over videnskaben selv, i og med at det er en

autoritet til at afgøre, hvad der er 'forskningskvalitet' inden for ganske brede og forskelligartede udsnit af den videnskabelige forskning.

Denne udvikling kan man også knytte til den vidensekspllosion, der er et af grundtrækkene ved nutidens videnssamfund. Her er problemet ikke så meget, at vi mangler viden men snarere, at vi har alt for meget viden. Det bliver derfor afgørende at kunne sortere viden – at kunne afgøre hvilken viden der er værd at lytte til og agere på, og hvilken viden der ikke er det. Her udgør videnskaben ikke det mest effektive instrument til at rydde op i denne overflod af viden – dels fordi den arbejder langsomt, og dels fordi den sjældent taler med én stemme. Det er her, evidenstankegangen træder til. Den kan netop betragtes som et bud på, hvordan overfloden af viden kan håndteres, og med at den leverer et sæt af sorteringsinstrumenter, der hurtigt og effektivt kan reducere store mængder af viden til forholdsvist enkle konklusioner, som det er muligt for beslutningstagere og praktikere at orientere sig i og handle på baggrund af. Risikoen er til gengæld, at disse sorteringsinstrumenter ikke blot frasorterer den 'dårlige' viden men også al den besværlige viden, der ikke er velegnet til at drage konklusioner om sagen men i stedet åbner nye perspektiver på sagen.

Evidenstankegangens betydning rækker således langt ud over videnskabens interne logikker og klassiske diskussioner, men knytter sig grundlæggende til mere omfattende samfundsforandringer og ændringer i opfattelser af viden. Nogle af disse forandringer er allerede antydet i det foregående. Andre knytter sig imidlertid mere specifikt til de seneste årtiers forandringer i velfærdsstaten og de ændrede videns- og rationalitetsformer, som disse forandringer er forbundet til. Det er dem, vi vil se lidt nærmere på i det næste kapitel.

DEN DISCIPLINERENDE VELFÆRDSSTAT

- evidens og velfærds politik

Som vi antydede i afslutningen på sidste afsnit, så er det umuligt at forstå evidenstankegangens opkomst og udbredelse, hvis man ikke forstår den i sammenhæng med de forandringer, som efterkrigstidens klassiske vesteuropæiske velfærdsstatsmodeller har undergået gennem de sidste fire årtier.

I den henseende er det symbolsk, at den bog, der om nogen er blevet grundskriftet for evidensbevægelsen, nemlig den britiske læge Archie Cochranes *Effectiveness and Efficiency*, udkom i 1972, umiddelbart før 1970'ernes første oliekrise ramte de vestlige økonomier og definitivt gjorde en ende på den klassiske vesteuropæiske velfærdsstats storhedstid.

Det betyder ikke, at vi i dette kapitel vil argumentere for, at evidenstankegangens udbredelse bare er et udtryk for en 'neo-liberal' tankegang, der står i modsætning til og arbejder for velfærdsstatens afskaffelse. Vi vil derimod argumentere for, at evidenstankegangen i lige så høj grad er et udtryk for velfærdsstaten selv, i den forstand at den meget klart illustrerer den form for velfærdsstatslig selv-kritik, der er blevet en stadig mere central del af velfærdsstatens egen identitet siden 1970'erne.

I betragtning af at denne selvkritik blev udløst af 1970'ernes økonomiske krise, kan det ikke undre, at den hele vejen igennem har haft økonomien som omdrejningspunkt – dvs. forestillingen om at velfærdsstaten er *for dyr*. I denne forestilling ligger ikke blot, at velfærdsstaten bruger for mange penge, og at der derfor må skæres ned på de offentlige budgetter. Der ligger noget langt mere vidtrækkende, nemlig at velfærdsstaten af natur tenderer mod at blive for dyr. Forestillingen er altså, at der i velfærdsstaten er en indbygget dysfunktionalitet – eller 'systemfejl' som Ove Kaj Pedersen kalder det i sin bog om *Konkurrencestaten* – og det er denne dysfunktionalitet, som træder frem i form af den økonomiske krise.

I dette perspektiv er det problem, at velfærdsstaten er for dyr, derfor heller ikke noget, der bare kan løses ved hjælp af nedskæringer. Det kræver grundlæggende reformer, og dermed starter det permanente reformarbejde, der i dag er et af grundtrækkene ved velfærdsstaten. Det er i høj grad dette reformarbejde, der har givet anledning til karakteristikken af nutidens velfærdsstat som en 'konkurrencestat' (Pedersen 2011). I en konkurrencestat er kravet om at kunne klare sig i den økonomiske konkurrence med andre stater den afgørende drivkraft i statens ageren, og formålet med velfærden er derfor her ikke primært

at give borgerne et sikkerhedsnet, der kompenserer dem for livsbegivenheder som sygdom, arbejdsløshed m.m. Formålet med velfærden er snarere at aktivere borgerne, at udstyre dem med kompetencer, der gør dem i stand til at forsørge sig selv, og hvorigennem de på én gang kan lette den økonomiske byrde på velfærdsstaten og bidrage til nationens overlevelse i den økonomiske konkurrence med andre nationer.

De seneste årtiers reformarbejde har været præget af en række teorier, der har haft til formål at forklare velfærdsstatens systemfejl og at give bud på, hvordan de kunne afhjælpes. En af de teorier, der har haft størst indflydelse på reformerne af den offentlige sektor, er den såkaldte 'principal-agent'-teori (Pedersen 2011: 208f.). Ifølge denne teori byggede den klassiske velfærdsstat på et fejlagtigt menneskesyn. Den antog nemlig, at medarbejdere i den offentlige sektor af egen drift agerer med henblik på at fremme den almene interesse (klienternes og/eller organisationens bedste). Ifølge principal-agent-teorien er agenter (fx offentlige medarbejdere) imidlertid udstyret med egne interesser, som sjældent falder sammen med den almene interesse. Det er disse interesser, som agenterne i udgangspunktet vil forfølge - i velfærdsprofessionernes tilfælde fx interessen i at monopolisere udførelsen af bestemte opgaver såvel i at bestemme standarder og vilkår for opgaveudførelsen.

Principal-agent-teorien er ikke en moralsk kritik af de offentlige medarbejdere, eftersom alle andre mennesker jo i dette perspektiv handler på samme måde. Men den indebærer nødvendigvis et krav om øget *ledelse* af de offentlige medarbejdere – om en stærk 'principal' (offentlig leder, politiker), der kan sikre, at 'agenten' (den offentlige medarbejder) får en egen interesse i at virkeliggøre den almene interesse. Det er ikke mindst med henblik på dette, at en række af de ledelses- og styringsteknologier, der kommer til at gå under navne som 'New Public Management' og 'moderniseringen af den offentlige sektor' introduceres op gennem 1980'erne og 90'erne. Et oplagt eksempel er princippet om 'incitamentsstyring', der netop har til formål at give agenten en egen interesse i at forfølge de mål, der er fastsat af principalen, og som kombineres med brugen af 'evalueringer', der skal sikre, at dette faktisk sker – eller i modsat fald identificere grundene til at det ikke sker (Pedersen 2011: 209).

Gennem de seneste årtier har dette problem givet anledning til en delvis afvikling af en klassisk juridisk og regelorienteret opfattelse af den offentlige sektors opgavevaretagelse til fordel for en økonomisk orienteret opfattelse, der lægger vægt på at give de offentlige institutioner incitament til at nå på forhånd (gennem udviklingskontrakter o.l.) definerede resultater (også kaldet 'effektivitet') og at gøre det med det mindst mulige ressourceforbrug (også kaldet 'efficiens').

Dette er i vidt omfang sket gennem en logik, der er blevet kaldt 'centraliseret decentralisering' (Hjort 2001; Karlsen 2000), netop fordi den kombinerer tendenser til centralisering og decentralisering. På den ene side gives de enkelte offentlige institutioner og organisationer et stigende økonomisk og strategisk ansvar – fra budgetstyring og udviklingsplaner til markedsføring. På den anden side forventes de i stadig højere grad at leve op til detaljerede, politiske bestemte mål og skal i stigende grad dokumentere over for både politikere, skatteydere og brugere, hvordan de indløser disse mål. Den øgede decentralisering kombineres således med at krav om, at offentlige institutioner over for deres omverden skal stå til regnskab – demonstrere 'accountability', som det hedder i reformjargonen – for deres opgavevaretagelse ved hjælp af en række forskellige dokumentations- og evalueringsteknologier.

EVIDENS SOM 'TRIMNING' AF VELFÆRDSSTATEN

Evidenstankegangen er i flere henseender et barn af disse forandringer af velfærdsstaten. Det er den frem for alt i den forstand, at den grundlæggende er et produkt af det, man kan kalde *knapheds*-tankegangen. I det økonomiske perspektiv, som er kommet til at dominere synet på den offentlige sektor, er velfærd først og fremmest et spørgsmål om den bedst mulige – mest effektive og effiente – udnyttelse af knappe økonomiske ressourcer ('at få mest mulig velfærd for pengene'). Her forekommer det ikke tilfældigt, at titlen på Cochranes bog netop var *Effectiveness and Efficiency*. Det er nemlig grundlæggende dette knaphedsperspektiv på velfærd, som evidenstankegangen er et svar på. Den udgør en metode til prioritering og allokering af velfærdsressourcer, der netop fokuserer på at nå kontrollerbare resultater (effektivitet) og eliminere ressourcespild (efficiens). I den forstand er den frem for alt en måde at holde hus med velfærden på.

Dette kan vi uddybe ved at kontrastere evidenstankegangen med den evalueringsbevægelse, der spillede en stor rolle på social- og uddannelsesområdet i mange vestlige lande (ikke mindst USA) i 1960'erne og 70'erne. Som flere repræsentanter for evidenstankegangen (se fx Konnerup 2011; Oakley 1998) har gjort opmærksom på, er det historisk set forkert at betragte eksperimenter og mere specifikt brugen af randomiserede forsøg som et 'fremmedelement' på velfærdsområdet – noget der er opstået og kan have sin berettigelse i den medicinske verden, men som ikke har nogen plads på social- og uddannelsesområdet. Det er imidlertid veldokumenteret, at helt tilbage i begyndelsen af sidste århundrede (længe inden det randomiserede kliniske forsøg fik central betydning i medicinen) blev der udført eksperimenter med brug af kontrolgrupper på social- og uddannelsesområdet, især i USA (Konnerup 2011: 7).

Disse forsøg på at udvikle en eksperimentel metodologi inden for social- og uddannelsesområdet tog for alvor fart med 1960'ernes omfattende udbygning af det amerikanske velfærdssystem. I bevillinger til velfærdspolitiske initiativer var der hyppigt øremærket ressourcer til systematiske evalueringer, hvilket gav et afgørende skub til evalueringsforskningen i almindeligheden og brugen af eksperimentelle evalueringsmetoder i særdeleshed. I USA blev den centrale figur Donald Campbell, hvis betydning for den senere evidensbevægelse på socialområdet tåler sammenligning med Cochranes på sundhedsområdet (det er således ikke for ingenting, at det dominerende evidensorienterede forskningssamarbejde på socialområdet netop hedder 'Campbell Collaboration').

Evalueringsbevægelsens storhedstid i USA sluttede i begyndelsen af 1980'erne. Det skyldtes frem for alt, at Reagan-administration på dette tidspunkt af ideologiske grunde havde skåret dramatisk ned på forbundsstatens velfærdsprogrammer – og dermed også på ressourcerne til evaluering. Det skyldtes imidlertid også en stigende desillusion, som var skabt af evalueringsbølgen selv. Når entusiasmen for evalueringer døde, var det i høj grad, fordi de viste sig ikke at kunne begrunde det politiske ønske om en udbygning af velfærdssystemet – i og med at evalueringerne i langt de fleste tilfælde viste, at de undersøgte interventioner på velfærdsområdet havde ringe eller ingen virkning.

Dette var ikke et særligt træk ved 1960'ernes og 70'ernes velfærdsinitiativer. Det samme gør sig nemlig gældende i dag. Også her er der en tendens til, at jo 'strengere' undersøgelsesmetoder, man bruger – dvs. jo højere de er placeret på evidensstigen – jo mindre effekt af interventioner viser de. Jo mere man bruger RCT-metoder, jo mere viser de fleste interventioner sig at have en forsvindende lille effekt. I den forstand er svaret på spørgsmålet om *what works?* faretruende tæt på at være *nothing works!*

Det er imidlertid karakteristisk, at i modsætning til, hvad der var tilfældet med evalueringsbølgen, har dette ikke givet anledning til desillusion, hvad angår nytten af evidensbaseret. Det har formodentlig at gøre med, at selv om nutidens evidensstankegang benytter sig af en række af de samme metoder som evalueringsbølgen i 1960'erne og 70'erne, så er de udtryk for meget forskellige rationaler i forhold til velfærd.

De store evalueringsforsøg var en central del af velfærdsstatens ekspansion og var tæt knyttet til efterkrigstidens 'sociale ingeniørkunst' – troen på at man ved hjælp af (social)videnskabelige metoder kunne planlægge sig til et mere harmonisk og retfærdigt samfund. Her spiller evidensbevægelsen en helt anden velfærdspolitisk rolle. I deres debatoplæg om evidens og velfærdspolitik gør Huset Mandag Morgen – en af de mest indflydelsesrige aktører i udbredelsen af evidensperspektivet på velfærdsområdet – netop gældende, at evidensstankegangen ikke er en genkomst af 1960'ernes utopiske 'sociale

ingeniørkunst', men i langt højere grad er udtryk for en 'skeptisk' tankegang, der vil undersøge, om velfærden faktisk virker (Mandag Morgen 2004: 13). I velfærdspolitisk henseende står evidenstankegangen og evalueringsbølgen derfor i modsætning til hinanden. Hvor evalueringsbølgen var en del af velfærdsstatens ekspansion, er evidensbevægelsen omvendt en del af kritikken af velfærdsstatens iboende tendens til stadig ekspansion. Evidens fungerer ikke som en metode til at udbygge velfærdsstaten på et videnskabeligt grundlag, men derimod som en metode til at disciplinere velfærdsstaten, til at tæmme den tendens til stadig selv-udvidelse, som velfærdsstatens demografiske udvikling i disse år kun gør endnu mere akut.

I den forstand er interessen i evidens frem for alt udtryk for et ønske om at 'trimme' velfærdsstaten, som det i et særnummer af *Samfundsøkonomen* om evidens og velfærd er blevet udtrykt af TrygFondens forskningschef, Anders Hede. I denne optik udgør evidens primært et økonomisk styringsredskab – et bidrag til 'en bedre samlet styring af de offentlige serviceudgifter. (Hede 2011: 53). Her er det ikke noget problem, at undersøgelser med høj grad af evidens også har tendens til at vise ringe effekt. Som Anders Hede formulerer det: "Selve det at tydeliggøre f.eks. hvor stort et antal personer, der skal modtage en indsats, før man skaber én relevant ændring, kan formodentlig have en udgiftsdæmpende effekt." (Hede 2011: 56) At undersøgelser med høj evidens har tendens til at vise ringe effekt, er kort sagt ikke et problem men en pointe: det tjener til at holde de offentlige serviceudgifter under kontrol – og, måske allermest vigtigt, til at opdrage borgerne til en ny mere skeptisk og nøgtern forståelse af, hvad velfærdsstaten reelt kan udrette (og hvor mange skatte kroner det derfor giver mening at kaste efter den).

Lige som evidenstankegangen indskrives sig i det økonomiske knapheds-perspektiv, der har domineret velfærdspolitikken i de sidste årtier, indskrives den sig også i de bestræbelser på at reformere de offentlige medarbejders selvforståelse og arbejdsformer, som dette perspektiv har givet anledning til. Udbredelsen af evidenstankegangen på velfærdsområdet kan i høj grad ses som et forsøg på at adressere to af de kritikker, der gennem de seneste årtier er blevet rettet mod velfærdsprofessionerne (dvs. de såkaldte 'semi-professioner' som pædagoger, sygeplejersker og lærere). Den første af disse kritikker er, at velfærdsprofessionerne har tendens til at varetage velfærdsopgaver på en måde, der i højere grad tjener professionernes egne interesser, end de tjener brugernes (og i sidste ende 'samfundets') interesser. Den anden er, at de mangler et solidt vidensgrundlag og derfor i (for) høj grad udøves med udgangspunkt i personlige holdninger og subjektive følelser og fornemmelser.

Hvad angår det første kritikpunkt, kan man betragte evidensstankegangen som en variant af et af mantraerne i de sidste årtiers reformer af den offentlige sektor, nemlig 'brugeren i centrum'. Evidensbasering af velfærdsydelse har netop som ambition at flytte fokus i professionspraksis over mod brugernes udbytte af de velfærdspolitiske tiltag. I det tidligere nævnte særnummer af *Samfundsøkonomen* udtrykker Merete Konnerup og Vagn Michelsen det på den måde, at velfærdsprofessionelle har en 'etisk forpligtelse' til at skaffe sig viden om, hvorvidt det, de gør, faktisk har en positiv effekt (Konnerup/Michelsen 2011: 44) Evidensbasering har til formål at bidrage til dette, i og med at den fokuserer, ikke på innovative idéer og gode intentioner, men på målbare effekter af igangsatte indsatser.

At dette er et relevant og tiltrængt perspektiv, vil nok de færreste være uenige i (jf. den tilbagevendende debat om 'pipfuglekurser' o.l.). Samtidig er det dog værd at lægge mærke til, at evidensbasering adskiller sig markant fra andre styringsteknologier, der har til formål at sætte brugeren i centrum for den offentlige service, så som brugertilfredshedsundersøgelser og brugerdreven innovation. I modsætning til disse har evidensbasering nemlig ikke til formål at udvikle velfærden med udgangspunkt i brugernes perspektiver og erfaringer. Som *Mandag Morgen* meget direkte siger i sit oplæg om evidens og velfærd, så bliver man ikke nødvendigvis klogere ved at spørge brugerne, i og med at interventioner med høj brugertilfredshed sagtens kan være virkningsløse - og omvendt (*Mandag Morgen* 2004:15). Evidensstankegangen forbliver derfor også her nøje knyttet til et samfundsøkonomisk perspektiv på velfærd. Det, der interesserer den, er grundlæggende det samfundsmæssige udbytte af investeringer i velfærden, og i den forstand er den borger, den sætter i centrum, og som den vil skabe 'accountability' i forhold til, i højere grad skatteborgeren, end det er brugeren.

Det er imidlertid ikke kun brugernes subjektive oplevelser og holdninger, som der her ses bort fra. Det er også de velfærdsprofessionelles egne. Evidensbasering er grundlæggende en bestræbelse på at producere en *objektiv* viden om velfærdens effekter – en viden der i sin grundform er uafhængig af både brugeres og praktikers partikulære synspunkter og oplevelser. Det er netop som sådan, at evidensstankegangen også kommer til at fremstå som svaret på den anden kritik – kritikken af velfærdsprofessionernes svage vidensgrundlag. I kraft af evidensstankegangen knyttes velfærdsprofessionel praksis til en 'objektiv' vidensform, dvs. til metoder og beskrivelsesformer der er mere eller mindre uafhængige af den enkelte professionelle og hendes egen erfaring. Dette kan være en aflastning af den enkelte velfærdsprofessionelle. Men mindst lige så vigtigt kan muligheden af at begrunde professionspraksis uafhængigt af de professionelles personlige holdninger, teoretiske præferencer eller kollektive professionsinteresser også gøre det lettere for

velfærdsprofessionerne at vinde gehør og respekt for deres faglighed i en ofte skeptisk omverden.

I hvilket omfang de velfærdsprofessionelle selv deler opfattelsen af evidensstankegangen som en styrkelse af deres vidensgrundlag, er et spørgsmål vi vender tilbage. Der er dog noget, der tyder på, at det er de 'blødere' og mindre kvantitative sider af evidensstankegangen, der hidtil har appelleret mest til de velfærdsprofessionelle. Blandt socialpædagogerne – en af de faggrupper der mest systematisk har forsøgt at drage nytte af evidensstankegangen – har der været stor tilslutning til idéen om at udvikle en 'videnskultur', hvor forskningsviden systematisk inddrages i arbejdet på at udvikle, formidle og beskrive den socialpædagogiske praksis, hvorimod der fortsat er stor skepsis over for systematisk effektmåling, der af mange opfattes som uhensigtsmæssig og i modstrid med grundtræk ved socialpædagogisk praksis (Konnerup/Michelsen 2011: 45)

EVIDENS SOM 'POST-POLITISK' VELFÆRD

Når man, som vi har gjort i det foregående, fremhæver evidensstankegangens sammenhæng med de sidste årtiers modernisering af den offentlige sektor, kan man nemt få et billede af evidensstankegangen som en simpel brik i en ny 'neo-liberal' model for styringen af den offentlige sektor. Sagen er imidlertid lidt mere kompliceret. Selv om evidens indgår i samme økonomiske perspektiv på velfærd ('mest mulig velfærd for pengene') som de fleste af de andre styringsteknologier, der er blevet taget i brug i forbindelse med moderniseringen af den offentlige sektor, så er der ikke desto mindre tale om forskellige styringsteknologier, der ikke nødvendigvis har identiske implikationer for velfærdsstatens udvikling i almindelighed og velfærdsprofessionernes i særdeleshed.

Det er netop noget sådant, Anders Hede fra TrygFonden er inde på i sin tidligere citerede artikel i *Samfundsøkonomen*. Her argumenterer han for, at evidensbaseret velfærdsydelse kan udgøre et attraktivt alternativ til fx udlicitering og privatisering. Det gælder ifølge Hede frem for alt på velfærdens kerneområder, hvor en bedre udgiftsstyring er påkrævet, men hvor udlicitering og privatisering måske ikke er ønskværdig, af både praktiske og principielle grunde. Her fremstår evidens således som en styringsteknologi, der giver mulighed for samme udgiftsstyring af velfærdsydelserne som fx udlicitering, men som samtidig sikrer, at centrale velfærdsydelser fortsat leveres af det offentlige – og i den forstand som en styringsteknologi, der i modsætning til andre og mere 'neo-liberale' styringsteknologier står vagt om velfærdsstatens hjerteblod.

Tilsvarende argumenterer forligskredsen bag folkeskoleforliget for, at en styring gennem 'viden om resultater' i folkeskolen bør erstatte en styring gennem 'regler og processer' (Aftale: 22). I det perspektiv kan en øget vidensbasering således skabe mulighed for, at folkeskolen i vidt omfang kan styres gennem en indholdsmæssig viden om skolens eget arbejde (undervisning og læring) – hvilket umiddelbart må være i lærernes interesse som vidensbaseret profession – snarere end gennem ledelsesteknologier importeret fra andre offentlige og private organisationer.

Der kan naturligvis stilles spørgsmålstejn ved præmisserne for eksempler som disse, men de illustrerer, at de nye styringsteknologier, som reformerne af den offentlige sektor gennem de sidste årtier har introduceret, ikke bare er 'ét fedt', og at en stillingtagen til evidens som styringsteknologi indebærer komplekse dilemmaer og strategiske valg i forhold til velfærdsstatens udvikling.

Ikke desto mindre ligger der i ambitionen om en øget evidensbasering af den offentlige velfærd et bestemt blik på velfærd, som rejser nogle mere principielle spørgsmål. Hvad det er for et blik, antydes allerede af princippet om 'mest mulig velfærd for pengene'. Dette princip giver god mening i det økonomiske knaphedsperspektiv, som er blevet velfærdsstatens vilkår. Samtidig indebærer det imidlertid også, at vi ved, hvad det er, vi skal have mest muligt af – dvs. at vi ved og er enige om, hvad 'velfærd' er.

På et vist niveau er det uden tvivl også rigtigt. De fleste kan nok være enige om, at det er vigtigt, at udsatte unge holdes ude af misbrug og kriminalitet, at børnene lærer noget i skolen, og at ældre mennesker får ordentlig pleje og omsorg. Det forhindrer imidlertid ikke, at der kan være – og er – vigtige og relevante uenigheder om, hvad det vil sige at lære noget, og om ordentlig omsorg for ældre mennesker fx betyder mere hjælp eller mere selvhjulpenhed. Det er netop denne type spørgsmål, der har tendens til at forsvinde i evidensperspektivet, hvilket ikke er overraskende, al den stund at effektforskning grundlæggende har til formål at afgøre, i hvilket omfang bestemte indsatser opfylder de mål, de sætter sig – og ikke at afgøre hvilke mål der overhovedet er vigtige og værd at sætte sig.

Denne kritik af evidensperspektivet er med størst vægt blevet rejst af den hollandske uddannelsesforsker Gert Biesta. I en række artikler om brugen af evidens på uddannelsesområdet har han kritiseret evidensperspektivet for at skævvride den pædagogiske diskussion ved at se bort fra det, han kalder den 'teleologiske' dimension – dvs. den der handler om selve formålet med opdragelse og uddannelse. (Biesta 2010: 500). Hans pointe er, at spørgsmålet om, hvor vidt vores indsatser er virkningsfulde, må være

underordnet spørgsmålet om, hvad det er for pædagogiske mål, vi gerne vil nå. Selv om der fx kunne skaffes evidens for, at vi får mere ro i klasserne, hvis vi giver lærerne lov til at slå børnene, ville de færreste nok betragte dette som et godt argument for genindførelse af fysisk afstraffelse i skolen. Selv om dette kunne opfylde et partikulært mål – ro i klasserne – så ville det være i modstrid med et langt mere grundlæggende pædagogisk mål, som handler om, hvad det er for en form for ’menneskedannelse’ – og herunder også måder at lære og vide på - vi gerne vil befordre i skolen. I den forstand hænger midler og mål uadskilleligt sammen, og det gælder ikke blot det pædagogiske felt i snæver forstand, men alle sammenhænge hvor man ikke blot leverer ydelser, men forholder sig til og søger at ’bevæge’ andre mennesker – hvilket kort sagt indbefatter velfærds- eller relationsprofessionerne som helhed. Efter Biestas opfattelse er det imidlertid netop denne dynamik mellem mål og midler, der tenderer mod at forsvinde i evidensperspektivets fokusering på spørgsmålet om effekter.

Ifølge nogle fortalere for evidensperspektivet er det imidlertid en fejltagelse at se denne interesse for midler snarere end mål som et problem ved evidensperspektivet. Argumentet for dette er, at velfærdspolitikken i dag selv befinder sig i en situation, hvor de centrale problemer drejer sig om, hvordan man bedst og mest effektivt når velfærdspolitiske mål, snarere end de drejer sig om disse mål selv. I sit oplæg om og evidens og velfærd fremhæver Mandag Morgen således som en af de væsentligste begrundelser for evidensperspektivets relevans, at vi i dag har et ”mindre ideologisk og mere pragmatisk løsningsorienteret vælgerkorps, med en stærk og principiel opbakning til velfærdssamfundet.” (Mandag Morgen 2004: 20) Tilsvarende har den tidligere afdelingsdirektør i SFI Campbell, Merete Konnerup gjort opmærksom på, at det i høj grad var i regi af Tony Blairs og New Labours pragmatiske og anti-ideologiske tilgang til politik, at evidenstankegangen for alvor vandt udbredelse i velfærdspolitikken (Konnerup 2011: 8).

I den forstand forudsætter evidenstankegangens udbredelse en politisk konjunktur, hvor der antages ikke længere at være grundlæggende ideologiske konflikter i forhold til velfærd - om vi overhovedet skal have et velfærdssamfund, og hvad vi i givet fald mener med velfærd. Her er velfærd blevet et pragmatisk spørgsmål, der handler om at finde effektive og økonomisk holdbare løsninger på givne problemer. I den sammenhæng er evidensperspektivets fokusering på midler snarere end mål ikke et problem. Det fremstår tværtimod som det logiske svar på velfærdsstatens aktuelle udfordringer. På den måde er evidens udtryk for det, man kan kalde en *post-politisk* velfærdsmodel, i og med at den bygger på den præmis, at der ikke længere er væsentlig politisk strid om velfærdens berettigelse og målsætninger. Dette kan man opfatte som korrekt eller ej – og hvis korrekt, som problematisk eller ej.

Under alle omstændigheder indebærer dette perspektiv, at velfærd frem for alt bliver en teknisk affære, hvis præmisser i høj grad vil være bestemt af evidensens specialister og de særlige vidensformer og metoder, som de anerkender som grundlag for produktionen af 'viden om hvad der virker'. For mange fortalere for evidenstankegangen er det netop en ambition, at diskussioner om velfærd i mindre grad skal være holdningsbåret, og produktionen og udbredelsen af solid viden om, hvad der virker, skal gøre politikere mere modstandsdygtige mod folkelige stemningsudsving i forhold til velfærd (fx lukninger af skoler, hospitaler etc.).

Hvis evidenstankegangen kan kritiseres for at være af-politiserende, er det således, fordi den i vidt omfang trækker spørgsmålet om velfærd ud af arenaen for demokratisk diskussion og konflikt. Velfærd bliver grundlæggende et sæt af 'ydelser' eller 'services', der henhører under en særlig vidensform, der skal sikre, at de leveres så økonomisk og så effektivt som muligt. I det omfang dette stadig har med demokrati at gøre, er det netop ikke demokrati som en strid mellem holdninger, men derimod demokrati som en form for 'accountability': skatteborgernes ret til at vide, "hvad fagfolk egentlig opnår for de mange skatte kroner" (Hede 2011: 53).

EVIDENS SOM GLOBALT OG LOKALT PROJEKT

Den nedtoning af spørgsmål om mål og værdier til fordel for spørgsmål om midler, som vi i det foregående har fremhævet som karakteristisk ved evidensperspektivet, gør sig ikke blot gældende i (nationale) politiske sammenhænge. Den gør sig også gældende i forhold til forskellige, historisk betingede, kulturelle definitioner af velfærd.

Evidenstankegangen er i sit væsen et *globalt* projekt. Det er derfor ikke noget tilfælde, at evidenstankegangen institutionelt er bundet op på en række globale forskningssamarbejder - med Cochrane-centrene og Campbell-samarbejdet som de mest kendte. En af grundpræmisserne for evidenstankegangen er, at en stærk vidensbase i forhold til, hvad der virker, ikke kan være bundet til de enkelte nationale kontekster, men må have global rækkevidde – dels fordi systematiske eksperimenter på velfærdsområdet er vanskelige og bekostelige at gennemføre, dels fordi mange lande (herunder Danmark) kun i ringe grad har tradition for at gennemføre dem.

Til dette formål er det imidlertid ikke tilstrækkeligt, at der sker en global opsamling af relevante undersøgelser og forskningsoversigter. Hvis de skal bidrage til en fælles vidensbase, er det også nødvendigt, at der udarbejdes globale standarder for produktionen

og formidlingen af evidens. En sådan standardisering er nemlig forudsætningen for, at disse undersøgelser og forskningsoversigter kan sammenlignes med og 'lægges oven i' hinanden. Det er netop en sådan tankegang, Mandag Morgen giver udtryk for, når de kræver, at "evidensbaserede organisationer løbende [skal] registrere deres aktiviteter og resultater på en sådan måde, at de er sammenlignelige med andre danske og udenlandske erfaringer og forskningsresultater." (Mandag Morgen 2004: 21)

I den forstand har evidensstankegangens ofte meget lokale undersøgelser (fx effekten af en bestemt terapiform eller læringsmetode på en bestemt gruppe) grundlæggende til formål at frembringe en global viden – en viden der ikke er bundet til nogen specifik kontekst, men umiddelbart lader sig overføre til andre sammenhænge, fordi den følger globalt anerkendte 'protokoller' for produktionen af viden om, hvad der virker. Det, der til gengæld forsvinder, er også her spørgsmålet om formål. Det, som evidensperspektivets af-kontekstualiserede globale blik uundgåeligt kommer til at se bort fra, er nemlig de vidt forskellige forståelser af og målsætninger for velfærd, der har gjort og stadig gør sig gældende globalt. Af hensyn til kravet om sammenlignelighed og global vidensdeling må disse spørgsmål nødvendigvis nedtones til fordel for en snæver forståelse af velfærd som veldefinerede 'offentlige ydelser', der kan benchmarkes mod i princippet alle andre stater på globalt plan.

Ikke desto mindre forbliver spørgsmålet om balancen mellem det globale og det lokale et prekært problem for evidensstankegangen. Hvis evidens skal kunne akkumuleres og spredes globalt, kræver det nogle forholdsvist præcise og standardiserede kriterier for, hvad der tæller som evidens. I det perspektiv er det kort sagt afgørende, at evidensbegrebet ikke blødes for meget op og gøres for rummeligt.

På den anden side kan en alt for rigid og snæver definition af evidens også blive en forhindring for evidensperspektivets egen udbredelse. En af de helt centrale pointer i evidensstankegangen er, at forskningsviden om, hvad der virker, i for ringe grad bliver anvendt af praktikere og beslutningstagere. I den forstand er værdien af evidens helt og holdent bundet til *brugen* af evidens: en viden om at der er evidens for noget, er ikke til megen nytte, hvis ikke denne viden bliver anvendt af de relevante praktikere og beslutningstagere – dvs. hvis ikke de tager 'ejerskab' til evidensperspektivet. I forhold til de velfærdsprofessionelle har det derfor været en bevidst strategi for (dele af) evidensbevægelsen at involvere de professionelle ikke blot i brugen men også i produktionen af evidens. Dette kan imidlertid ikke undgå at farve evidensstankegangen selv. I større eller mindre omfang medfører dette 'ejerskab' nemlig, at evidens-perspektivet selv

kontekstualiseres og tilpasses de enkelte professioners egne traditioner og særlige vidensformer.

Som vi vil vise i næste afsnit, er det netop denne type tilpasninger og betydningsmodifikationer, der kendetegner evidens-perspektivets bevægelse fra medicinen over til social- og uddannelsesområdet (og også andre dele af sundhedsområdet end det snævert medicinske). Dette har medvirket til at gøre evidensbegrebet til det, vi vil kalde en 'flydende betegner'. Denne udvikling har været uundgåelig, i den forstand at evidensperspektivet ellers næppe ville have fået nogen større gennemslagskraft på disse områder. Men det er samtidig et potentielt problem for evidensperspektivet, hvis autoritet og politiske gennemslagskraft netop beror på dets krav på (i modsætning til det meste af den viden, der eller gøres gældende på velfærdsområdet) at være en viden kendetegnet af objektivitet, kontekstfrihed og sammenlignelighed. I den forstand er den kamp, der udspilles om evidens som flydende betegner, også en kamp om, der handler om, hvor flydende denne betegner bør have lov til at være.

KUNSTEN AT DANSE MED EVIDENS-UDFORDRINGEN

- mellem globale og lokale evidensformer og mellem et eksternt og et internt evidensbegreb

Den nuværende evidens-diskussion i forhold til social velfærd og uddannelse er i høj grad igangsat oppefra og udefra. Den har kun i begrænset omfang har lyttet til de, som beskæftiger sig med disse områder (Moos m.fl. 2005; Krejsler 2013).

Vi vil på den baggrund argumentere for, at evidensdiskussionen på mange måder kan opfattes som en kulturkamp om, hvorledes centrale områder inden for vores samfund skal opfattes og forstås af borgere og professionelle. Det vil sige en kamp om, hvilken viden og hvilke praksisser der skal have forrang inden for de vidtforregnede velfærdsområder, som sundhed, social velfærd og uddannelse udgør.

EVIDENS SOM KULTURKAMP

Hvorledes vi opfatter evidens får således ofte stor betydning for, hvordan ledelsen på et hospital, en socialforvaltning, et dagtilbud eller en skole kan sætte sine visioner og mål. Det får stor betydning for, hvorledes den pædagogiske relation mellem pædagog/pædagogmedhjælper og barn eller lærer og elev kan konstrueres. Tænkningen om, hvordan man konstruerer sociale velfærdstiltag eller pædagogiske kampagner og kurser m.m., vil alt andet lige også blive påvirket af, hvordan evalueringskrav, der kan påvise om sådanne tiltag virker eller ej, formuleres af de bevillende myndigheder. Således vil et ensidigt fokus på klinisk kontrollerede lodtrækningsforsøg (RCT) eller lignende nypositivistisk inspirerede tilgange formentlig have en tendens til at presse andre mere 'bløde' former for professionelle praksisser i baggrunden.

På denne baggrund vil vi argumentere for, at man med fordel kan se på begrebet evidens som en *flydende betegner*. Det vil sige et begreb, hvis endelige betydning ikke er fastlagt, og som der derfor løbende står kamp om at udfylde med indhold. På denne måde minder 'evidens' om andre begreber, som for tiden styrer debatten om, hvor den offentlige sektor og dens velfærdsgoder skal bevæge sig hen så som 'kvalitet' og 'effektivitet'. Disse begreber er karakteriserede ved, at de er svære at erklære sig uenige i. Det er svært at være imod 'kvalitet' og 'effektivitet'. Det er ligeledes svært at erklære sig uenig i, at velfærdstiltag helst bør bygge på viden om, hvad der virker, i fald en sådan viden forefindes.

Vi vil i dette kapitel argumentere for, at evidensdiskussionen om social velfærd, sundhed og uddannelse ikke begrænses til som nu overvejende at diskutere eksternt pålagte evidenskrav, der kommer til de berørte professioner som krav udefra fra regering og kommune med inspiration fra transnationale agenturer som OECD og EU. Dette kræver, at der blandt pædagoger, pædagogmedhjælpere, lærere og sosu-assistenten m.m. arbejdes med løbende at udvikle systematisk og forskningsrelateret refleksion over, hvad det vil sige at der er evidens for, at en given praksis virker eller lykkes. Det må beskrives, hvilke former for refleksion, strategier og metoder, som der er erfaring for virker mest hensigtsmæssigt i forhold til hvilke kontekster og bruger-grupper. Det må overvejes, hvilke former for viden, der gælder i alle tilfælde og hvilke som gælder i særlige kontekster, herunder i hvilket omfang det giver mening at tale om tilgange uafhængigt af den professionelle dømmekraft og improvisationen i den enkelte arbejdssituation. En sådan viden må udvikles og kvalificeres med reference til national og international forskning på de områder, som man har behov for at blive klogere på.

Ved løbende at eksperimentere med og afprøve grænserne for det aktuelle spillerum inden for eget arbejdsfelt, kan man således arbejde med at udvide og – om muligt – løse evidensbegrebet fra den aktuelt dominerende evidensdiskurs (Deleuze & Guattari 1996; Krejsler 2006). Hermed understreges, at kampen om, 'hvad der virker' inden for social velfærd, sundhed og uddannelse langt fra kan være givet på forhånd. Det må i høj grad være udtryk for en kulturkamp mellem forskellige interesser om, hvad der skal virke i forhold til hvad på hvilke måder, før at man kan tale om, at det fører til et godt liv, til sundhed eller læring i et bredere perspektiv.

UDFORDRINGEN FRA EVIDENSEN OG DENS KARAKTER

Som det er fremgået af første afsnit, opstår der sprækker i den faglige konsensus, når forestillingerne om evidens for, hvad der virker, bevæger sig fra det ene fagområde til det andet. Metodologien, der skal måle om et givet medicinsk præparat virker i forhold til behandlingen af en hovedpine, kan ikke uden videre overføres til målingen af interventioner, der er rettet mod at begrænse en given gruppe unges overforbrug af alkohol, eller målingen af hvorvidt en terapi, der er rettet mod at ændre en hel families spisevaner, virker.

Dette er på ingen måde et argument for, at man ikke skal søge at finde evidens for, hvad der virker i forhold til forskellige interventionsformer på forskellige områder hos forskellige befolkningsgrupper. Men det er et argument, der henleder opmærksomheden på, at forskellige faglige og professionelle områder har udviklet forskellige kriterier for, hvad det

vil sige, at noget virker. Dette har ikke mindst sine årsager i, at de servicerer forskellige brugergrupper og skal løse forskellige opgaver. Dette betyder ikke, at man uden videre skal tage allerede etablerede kriterier for videnskabelig praksis for gode varer.

Men det er ikke desto mindre et argument, der sætter spørgsmålstegn ved, hvorvidt den måde at tænke evidens på, som specielt Cochrane- og Campbell-bevægelserne repræsenterer, nu også meningsfuldt kan tildeles universel status som kriterier for vurdering af sand viden om effekter af interventioner på tværs af sektorer, således som det ofte hævdes og tilstræbes i den aktuelle evidens-debat.

Iagttaget man begrebet 'evidens' som en flydende betegnelse, da får man den fordel med i købet, at man ikke på forhånd lukker sin opmærksomhed af for det mulige spillerum af betydninger, som begrebet ser ud til at indeholde i forhold til eget arbejdsfelt. Det bliver i denne optik samtidig tydeligt, at hvem som helst ikke kan kode ordet med en hvilken som helst betydning. Som beskrevet har evidensbegrebet allerede en virkningshistorie inden for medicin, social velfærd og uddannelse, hvor en særlig måde at opfatte videnskab på har allieret sig med dominerende aktører inden for såvel de politiske, forvaltningsmæssige og erhvervs-mæssige felter. Som nævnt tidligere er dette bl.a. udmøntet i alliancer med så dominerende interessenter som Sundhedsstyrelsen, Socialministeriet, Undervisningsministeriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi & Udvikling.

Så i den forstand er evidensbegrebet på den ene side allerede kodet med betydninger. På den anden side er begrebet som flydende betegnelse relativt åbent for at kunne udmøntes forskelligt i forskellige kontekster. Pointen er imidlertid, at dette må ske inden for rammen af en tolkning af det aktuelle strategiske spillerum. Man må kort sagt forstå at kunne legitimere sine tiltag i forhold til den konstellation af dominerende diskurser, som man til enhver given tid må kunne legitimere sig i forhold til, hvis man vil tages alvorligt, og ikke på forhånd screenes fra i forhold til mulige bevillinger m.m.

Indledningsvis kunne man således eksperimentere med at udvide evidens til et begreb, som kobles til allerede eksisterende – omend ofte glemte - narrativer, såvel i professionelle specialprog som i hverdagsproget (se kapitel 2). At noget er evidens, betyder således i hverdagsproget, at det er selvindlysende. Går man til det juridiske sprog, refererer evidens til, om man kan finde beviser eller sammenhænge, der styrker antagelser om, hvorledes en forbrydelse har fundet sted og lignende. Alene henvisningen til disse kilder i folke- og fagsprog af velmeriteret brug af evidensbegrebet, antyder at der findes potentielt stærke alliancer at trække på. Af den grund synes det allerede at være en taktisk brøler af rang, hvis man afgiver definitionsretten til denne flydende betegnelse for hurtigt og endeligt til den

aktuelt dominerende evidensdiskurs og dennes særlige tilgang til, hvordan man finder evidens om sundhed, social velfærd og læring.

Man kunne ligeledes argumentere for, at hvad der tæller som evidens om et givet forhold, må afgøres i forhold til den sag forstået i dens særlige kontekst, som man hævder, at noget skal tælle som evidens i forhold til. Hvad, der tæller som evidens for god praksis i relationen mellem sygeplejersken og dennes pleje af en terminal cancerpatient, kan således næppe meningsfuldt afgøres uden reference til den konkrete kontekst, som en given pleje skal gives inden for. Er der tale om den kræftsige patient, som er truet af dødsangst? Er vedkommende et barn eller en ældre ægtefælle eller ensom og alene uden pårørende? Er vedkommende overbevist religiøs eller ateist?

Ved at skabe begreber, der udvider, hvorledes man kan tænke om, hvad evidens for at en given intervention virker kan betyde, da kan man måske åbne for, at den viden som allerede findes i professionerne og lokalt på sigt også kan udvikles til at blive gyldig som legitim viden om hvad der virker.

KAMPEN MELLEM UNIVERSEL OG KONTEKSTUEL VIDEN OM HVAD DER VIRKER

- en værktøjskasse af begreber til at tænke anderledes

EVIDENS-BASERET ELLER EVIDENS-INFORMERET VIDEN OG DET PROFESSIONELLE SKØN

Følger man, hvorledes debatten om evidens har bevæget sig i de senere år, ser man allerede i kampen, at der er indført en distinktion mellem evidens-baseret og evidens-informeret viden (se bl.a. Hammersley (Ed.) 2007; Johanssen & Pors (red.) 2013). Det er således blevet tydeligt, at man må tale anderledes om, hvad det vil sige at en intervention virker, når man bevæger sig fra såkaldt 'hårde' til mere 'bløde' problematikker, hvad enten det er inden for medicin, social velfærd eller uddannelse. I første tilfælde giver det ofte mening at tale om at en intervention virker på alle inden for en given målgruppe uanset lokal kontekst, hvorfor store kvantitative undersøgelser i eksperimentelle undersøgelseskontekter giver mening. I sidste tilfælde bliver den lokale kontekst og den enkelte undersøgtes særlige træk imidlertid ofte af så stor betydning, at det ikke giver mening at generalisere til store populationer, hvorfor kvalitative case-studier her ofte er aldeles anvendelige. Til førstnævnte giver det ofte mening at tale om *evidens-baseret viden* om hvad der virker, altså viden om relationer mellem årsag og virkning i forholdet mellem en given intervention og dens effekter. I sidstnævnte er den lokale kontekst og de undersøgte personers særlige træk ofte af så stor betydning for interventionens udfald, at man mere ydmygt taler om *evidens-informeret*

viden. I forhold til hovedpine-pillen giver det ofte mening at tale om evidens-baseret viden og årsags-virkningssammenhænge på tværs af lokale kontekster og individuelle forskelle. I forhold til rådgivning omkring et skilsmisseramt barn i en særlig kontekst af skole-hjem og kammeratskabsrelationer giver det sjældent mening at tale om interventioner uafhængigt af den særlige kontekst, hvorfor kontekstafhængig evidens-baseret viden næppe kan appliceres umiddelbart.

Derimod vil det formentlig ofte give mening at lade det professionelle skøn inspirere og kvalificere af et repertoire af viden om hvad der har vist sig at virke i lignende situationer, altså at lade sig informere af evidens, *evidens-informeret viden*.

GLOBAL VERSUS LOKAL – OG FAREN FOR BLIND EVIDENS

Denne distinktion mellem evidens-baseret og evidens-informeret viden om hvad der virker løser imidlertid ikke problemet om, hvordan den professionelle gør brug af og udvikler viden og dømmekraft om hvad der virker i forhold til sin professionelle praksis.

Her vil det kunne øge argumentationskraften, hvis der desuden opereres med en skelnen mellem global og lokal evidens (se Moos m.fl., 2005). Fokus er her på karakteren af den vidensbase, som tages i anvendelse til løsningen af professionelle problematikker. *Den globale evidens* repræsenterer viden, der med stor sandsynlighed gælder for alle i en given interventionsgruppe, eksempelvis indtagelse en særlig medicin mod en bestemt type symptomer, eller anvendelsen af en særlig pædagogisk læseindlæringsmetode til at løse en bestemt udtaleproblematik. *Den lokale evidens* repræsenterer en viden om betydningen af konteksten for, om en given viden med sandsynlighed vil virke. Den lokale evidens lægger derfor stor vægt på størrelser som omfattende og specifik kendskab til den lokale kontekst samt vigtigheden af, at den lokale organisation og dens professionelle besidder et betydeligt repertoire af varierede teorier og metoder, som kan bringes i spil, når en given praksis skal fastlægges. Den lokale evidens skal som almen vidensform ikke forveksles med det, der i næste afsnit kaldes intern evidens, som snarere referere til den geografiske placering, hvor en konkret praksis finder sted. Såvel den globale som den lokale evidens forudsætter som vidensformer, at de relevante professionelle besidder en dømmekraft, som gør dem i stand til at anvende ret viden til ret problematik.

Den blinde evidens er et begreb til at beskrive de situationer, hvor viden korrumpes, fordi der per automatik, tradition eller mangel på kundskab – og uden anvendelse af kvalificeret professionel dømmekraft - anvendes globale evidens-former i sammenhænge, der snarere kræver anvendelse af lokale kontekstsensitive evidensformer; eller hvor der anvendes lokal case-orienteret evidens-viden, når der oplagt burde inddrages global

evidens. Imidlertid vil det i forhold til de fleste pædagogiske interventioner være således, at de håndteres mest hensigtsmæssigt gennem en brug af det professionelle skøn, der gør brug af såvel globale som lokale evidens-former.

Et eksempel på, hvor kompliceret arbejdet med det professionelle skøn og den rette balance mellem globale og lokale evidensformer er, og hvor lidet det lader sig reducere til manualbaseret applikation af viden kunne være arbejdet med den 14-årige unge, som i sin skolekontekst bliver tildelt bedømmelsen 'adfærdsvanskelig elev' eller diagnosen ADHD.

En første problematik er her, hvorvidt man som professionel accepterer gyldigheden af ADHD-diagnosen som en global evidensform, der kan tildeles enkeltindivider på baggrund af en standardiseret diagnostiseringsproces. Mange afviser diagnosen med argumentationen at problematikker som opmærksomhedsforstyrrelser, hyperaktivitet m.m. er så komplekse størrelser, at de ikke kan ses uafhængigt af de kontekster som de opstår af. Det er således ikke givet, at opmærksomheds- og adfærdsforstyrrelser først og fremmest kan tillægges det enkelte individ. Måske skyldes de i højere grad, at barnet er placeret i et miljø, som ikke er motiverende for vedkommende, og derfor ikke læringsfremmende, hvorfor han reagerer afvisende, hvilket kan ses som en sund reaktion på et usundt miljø. Pointen er her at applikationen af en global evidensform som ADHD-diagnosen kan risikere at patologisere individer, som muligvis kunne hjælpes bedre på vej, hvis der blev trukket på lokale evidensformer i form af case-beskrivelser og indgående viden om dynamikkerne i den lokale kontekst, så som eksempelvis en analyse af samspil mellem den lokale skolekontekst og de individer som synligvis ikke fungerer godt i denne. Dette kan ske på baggrund af samtaler med lærere, elever, forældre og andre samt observationer af de situationer de indgår i med hinanden. Ikke desto mindre kan man sagtens forestille, at det alligevel kan være fremmende at inddrage global evidens om brugen af Ritalin, eller lignende medicinske præparater, for at kunne håndtere delproblemer undervejs.

Pointen er her, at ADHD-diagnosen som global evidensinformeret vidensform kan risikere – om end ikke nødvendigvis – at regrediere til blind evidens, hvis den anvendes uden professionel fingerspidsfornemmelse for, hvorvidt den er passende i forhold til løsningen af den problematik, som den angiveligt skal bidrage til løse.

EKSTERN EVIDENS OG INTERN EVIDENS

Med henblik på at kvalificere evidens-begrebet yderligere, vil vi her argumentere for det meningsfulde i at introducere en skelnen mellem henholdsvis et eksternt evidensbegreb og et internt evidensbegreb. Hvor den ovennævnte skelnen mellem globale og lokale evidensformer sætter fokus på forskelle i de vidensformer, som den professionelle kan tage

i brug, da forholdet en skelnen mellem et eksternt og et internt evidensbegreb sig snarere til, hvem der er afsender af/ og eller producent af den viden, som tildeles prædikatet evidens. Med ekstern evidens menes således evidenskrav, som eksterne interessenter så som politikere, embedsmænd, administratorer eller eksterne eksperter påfører et givet fagområde, dets organisationer og professionelle. Med intern evidens henvises til den skabelse af viden og dokumentation for 'hvad der virker', som professionelle udvikler på baggrund af egen forskning, udvikling og praksis inden for sit fagområde og egne organisationer.

Et eksempel på det *eksterne evidensbegreb* kunne være, når politikere, statslige eller kommunale bevillingsgivere stiller krav om, at professionelle skal anvende særlige metoder eller tilgange, når det skal dokumenteres, at de interventionsformer, de anvender, har en effekt, der er 'beviseligt' bedre end andre konkurrerende tilgange. Og med reference til den aktuelle evidens-debat kunne 'beviseligt' i en sådan sammenhæng typisk betyde, at der kan refereres til et statistisk overbevisende antal primærstudier, der bygger på kontrollerede kliniske eller quasi-eksperimentelle forsøg.

Kobles sådanne eksternt stillede evidens-krav til bevillinger eller kommunal/national kvalitetskontrol, da får de formentlig den indflydelse på professionel praksis, at man retter ind mod at opfylde sådanne krav. Dette kan have de positive virkninger, at man meget eksplicit forpligter sig på at være systematisk og stringent i sin tænkning og praksis omkring interventioner, som man måske hidtil har anvendt mindre reflekteret, på baggrund af tradition eller vane inden for eget professionelle felt og inden for egen lokale organisation. Det kan muligvis give en vis sikkerhed for, at man fastholder fokus på en systematisk metode, at man forpligter sig på at måle og dokumentere ud fra; at man kvantitativt kan sammenligne individers adfærd henholdsvis før og efter interventionen; at man kan sammenligne tiltag på tværs af organisationer, kommuner og eventuelt nationer. Herved kan man potentielt udvikle et reservoir af viden, der kan give overblik over brugbarhed af forskellige tiltag, og potentielt udvikle global evidens til at støtte den professionelle dømmekraft. Det kan bidrage til, at de professionelle ved at der stilles relativt veldefinerede krav til dem. De har noget håndgribeligt at leve op til. Det kan muligvis give en vis sikkerhed i procedurerne for at synliggøre, at alle klienter/brugere lever op til nogle basale krav i forhold til sociale færdigheder, job-parathed eller andre afgrænsede kvalifikationer.

Det kan dog også have negative virkninger i form af en manualisering eller instrumentalisering af relationen mellem eksterne opdragsgivere og de professionelle samt de organisationer de praktiserer indenfor. At man oplever et tab af ejerskab og professionel autonomi til den praksis, som man skal udøve sin professionelle dømmekraft indenfor.

Oplever man først og fremmest at skulle leve op til en given manual, da risikere man at lukke opmærksomheden for alle de andre potentialer i den professionelles og brugerens repertoire, som man også kunne have inddraget og improviseret med med henblik på at opnå den i situationen optimale løsning. I det nævnte eksempel vil interventioner, som ikke lever op til de eksternt krævede metoder og deres design for, hvordan effekter kan måles, blive screenet fra. Ikke nødvendigvis fordi de ikke virker, men fordi de ikke lever op til de eksterne krav. I det nævnte eksempel ville det formentlig særligt ramme mere kvalitative interventionsdesign, som i særlig grad løbende tilpasses de særlige individuelle kontekster, de anvendes på. Der kunne eksempelvis være tale om meget enkeltcase-orienterede tilgange, hvor man gennem eksplorative dialoger søger at inddrage de klienter, hvis ressourcer, man måtte mene, var centrale at få aktiveret for at kunne ændre deres adfærd og livsstil i et længere perspektiv.

Når vi taler om det *interne evidensbegreb*, rettes fokus mod, at motivationen til udvikling af viden og praksis kommer indefra, det vil sige fra de professionelle og den lokale organisation. Med dette begreb søger vi at fremmane de ressourcer, som givne professionelle i givne organisationer disponerer over i det daglige arbejde med at udvikle og kvalificere egen vidensbase og professionelle praksis. Afhængigt af arbejdsfelt og lokale erfaringer og behov vil en sådan praksis inddrage forskellige blandinger af globale såvel som lokale evidensformer. Skal et begreb om intern evidens kvalificeres, må det imidlertid tænkes sammen med procedurer for, hvordan lokal praksis løbende kvalificeres på et videnskabeligt grundlag. For der kan ligge en fare for provinsialisering af ens vidensbase, hvis man for ukritisk ophøjer lokale traditioner og viden om hvad vi plejer at gøre til 'viden om hvad der virker'.

Der findes imidlertid mange bud på, hvordan professionelles arbejde over tid løbende kan kvalificeres med kobling til videnskabelig viden, der refererer til såvel lokale som globale evidensformer. Som eksempel til inspiration kan nævnes den norske pædagogiske filosof Erling Lars Dale. Han brugte en stor del af sin karriere på at udvikle en forestilling om 'didaktisk rationalitet' bygget på pædagogikken som videnskab som kriteriet en passende videnskabeliggørelse af pædagogisk praksis (se fx Dale, 2008). Dale havde fokus på skole- og lærerområdet, men vi vil argumentere for, at hans indsigter har stor relevans for andre professionsområder med pædagogisk indhold.

Hovedideen er, at en pædagogisk praksis kun kan tælle som rationel, hvis der er en systematisk sammenhæng mellem tre kompetenceniveauer og de hertil svarende rolleforventninger: K1 (at gennemføre undervisning/pædagogisk praksis), K2 (at konstruere undervisnings-/pædagogiske programmer) og K3 (at kommunikere på grundlag af og selv

konstruere didaktisk teori). På K1-niveau fungerer den professionelle – i dette tilfælde læreren – i rollen som underviser, og er under umiddelbar handlingstvang. På K2-niveau fungerer den professionelle i rollen som kollega i team, og planlægger undervisning og klassens aktiviteter iøvrigt. Her er vedkommende under begrænset handletvang. Erfaringer kan evalueres og problemer diskuteres med henblik på at optimere undervisningen imorgen, næste uge, næste måned, næste år. Pointen er imidlertid at dette sker inden for rammen af en tvingende lokal skolekultur med et sæt af relativt givne lokale, kommunale og nationale rammer. På kompetenceniveau 3 (K3) fungerer den professionelle som forsker i egen professionspraksis. Her er den professionelle fri for den handlingstvang, som hverdagen og dens kontekst påtvinger ham/hende. Her kan praksis på niveauerne K1 og K2 problematiseres i forhold til de større kontekster, som begrænser dem i form af lovgivning, sociologiske og psykologiske mekanismer m.m. Her er forskning om policy, ungdomskultur, samtidsdiagnoser m.m. relevant for at få den distance, der gør det muligt at problematisere og tænke nyt om de dynamikker, som er på spil i K1 og K2. Kan man oparbejde et systematisk samspil mellem de tre kompetenceniveauer, kan praksis potentielt kvalificeres på systematisk vis, og hermed kan praksis potentielt udvikles til at bidrage med 'viden om hvad der virker' – med evidens på videnskabeligt grundlag.

En sådan model for kvalificering af professionel praksis-viden med henblik på at opdyrke 'viden om hvad der virker' kunne være et muligt bud – blandt andre mulige - på inspiration til at udvikle strategier. Det er naturligvis en anden sag at få overbevist pressede offentlige arbejdsgivere om, at det også kræver resurser i form af timer og penge. Ikke mindst i lyset af, at Erling Lars Dale argumenterede for, at modellen forudsatte, at læreren skulle have betydelig arbejdstid til rådighed på kompetenceniveau 3.

Et eksempel på det interne evidensbegreb kunne være den stærke diskurs om individualisering af den pædagogiske praksis, der i omfattende grad tilpasses til den enkelte brugers behov og ønsker. Her er tale om en langt hen succesfuld praksisform, som repræsenterer lokale men også globale evidensformer, og som samtidig i høj grad er udviklet af og for de pædagogiske professioner selv, såvel i videnskab, på uddannelser og i lokal praksis over tid. Her har pædagogiske professionelle over det ganske land gennem årtier udviklet noget, der i bedste fald stræber efter at leve op til noget, der ligner Erling Lars Dales kriterier for systematisk udvikling af didaktisk rationalitet – eller viden der virker -; og i mindre heldige tilfælde praksisformer, der i mindre grad eller slet ikke kobler til forskning eller anden systematisk erfaringsopsamling.

Her forventes professionelle at kunne individualisere pædagogisk praksis, behandling og vejledning. Brugere forventes komplementært hertil at kunne fremtræde som selvstændige

og ansvarlige individer, der med Ansvar For Egen Læring, Liv og Sundhed myndigt i dialoger forhandler med professionelle om anliggender, der angår egen udvikling. På den baggrund er der udviklet en særlig pædagogisk retorik og sociale teknologier, der kan producere evidens for den læring, som finder sted. Her tales der om: nødvendigheden af at tage udgangspunkt i den enkelte bruger, differentierede behandlingsformer som tager hensyn til den enkeltes individuelle udviklingsbehov, medbestemmelse, selvbestemmelse, logbøger, porteføljer, selvevaluering, sociale kontrakter, personlige handlingsplaner og så videre (se bl.a. Krejsler 2002).

Denne type pædagogisk praksis har ikke blot været bestemmende for, hvordan man forstår dialog med brugere. På offentlige og private arbejdspladser taler man i stigende grad om det udviklende arbejde, den lærende organisation, den dynamisk samstemte organisation og lignende. Begreber, som sætter associationer i gang til ord som personlig og professionel udvikling, medindflydelse og medejerskab. Dette indebærer nye krav til evidens eller viden om hvad der virker, når den enkelte skal kunne dokumentere sine kompetencer. Her kunne man eksempelvis nævne CV'et, som erstatter eksamensbeviset, og medarbejderudviklingssamtalen, hvor igennem den ansatte løbende skal kunne dokumentere værdien af sine kompetencer i forhold til virksomhedens vision og målsætninger, og i den forstand bliver en slags løbende kontrakt mellem medarbejder og arbejdsgiver (Andersen 2003).

Når samfundet efterspørger evidens-former, hvor den enkelte kan dokumentere sin særlige profil af faglige, sociale og personlige kompetencer, da må offentlige velfærdstiltag, der skal gøre brugerne mere omstillings-, og livs-, borger- og arbejdsparate tilpasse sig denne udvikling. At også disse internt producerede former for viden om hvad der virker også har sine mange skyggesider er så en anden sag, som desværre ikke kan ydes retfærdig plads i denne udgivelse (se bl.a. Krejsler 2002).

KONKLUSION

På policy-niveau – kommunalt, nationalt og transnationalt - er der stigende pres til at sætte viden om sundhed, social velfærd og uddannelse på tværs af vidensområder og lokale/nationale kontekster på en form, der gør dem sammenlignelige. Hermed søges skabt en overskuelighed, der gør det mere fremkommeligt at prioritere begrænsede skattemidler til disse omkostningstunge sektorer. Denne udvikling udgør en stor udfordring for mange professionsgrupper og deres særlige vidensformer. Disse forandringer udmønter sig imidlertid på forskellig vis og i forskelligt tempo i de forskellige sektorer (Bhatti m.fl 2006; Moos m.fl. 2005; Krejsler 2013). På den baggrund argumenterer vi i dette kapitel for, at det

kan være frugtbart at tage evidensbegrebet til sig som en flydende betegner. Ved at gøre dette, synes der at åbnes muligheder for, at de enkelte professionsgrupper kan kæmpe for en udvidelse af de mulige betydninger af, hvad det kan betyde, at noget virker, til i højere grad også at dække meget af den gennem årtier opbyggede videns- og erfaringsbase, som disse professioner repræsenterer. Men også brugere, politikere samt andre, der berøres af evidensdiskursen eller ønsker indflydelse på, hvorledes rammerne for menneskers dagligdag konstrueres, kan formentlig have fordel af, at der udvikles strategier til at udvide evidensbegrebet.

At arbejde med et blik på evidens som del af en sådan kulturkamp er imidlertid ikke et forehavende, som er enkelt at realisere. Det kræver, at man kommer på højde med de ofte komplicerede konstellationer af politiske, økonomiske og erhvervsmæssige og professionelle interesser, som man ikke kommer udenom at forholde sig til, hvis man vil tages alvorligt.

For at kvalificere de professionsgrupper, der arbejder med social velfærd, sundhed og uddannelse, i deres løbende bestræbelser på at udvikle, hvordan man meningsfuldt kan tale om evidens eller viden der virker, argumenterer vi for udviklingen af en begrebsværktøjskasse. Denne skal gøre det muligt at bearbejde evidens-begrebet på måder, der giver mening i forhold til såvel egne professionserfaringer som i forhold til eksterne krav om at kunne dokumentere at egen professionspraksis virker i en eller anden rimelig forstand.

Vi foreslår her tre begrebs-distinktioner, som kan bidrage til at skærpe blikket, når den professionelle skal manøvrere i den aktuelle evidensdebat:

1. en distinktion mellem **evidens-baseret** og **evidens-informeret** viden, der gør det muligt at skelne mellem 'hårde' og 'bløde' evidensproblematikker;
2. en distinktion mellem **globale og lokale evidensformer**, der gør det mulig at skelne global evidens, der i princippet gælder alle berørte inden for en veldefineret interventionsgruppe på tværs af kontekster, fra lokal evidens, hvor specifikke forhold ved den særlige kontekst typisk får stor betydning;
3. en distinktion mellem **et eksternt og et internt evidensbegreb**, der synliggør magtrelationer i forhold til hvem der disponerer over retten til producere legitim viden om hvad der virker.

Afslutningsvis vil vi atter henvide til den engelske læge Archie Cochrane, som gav navn til den Cochrane-bevægelse inden for medicinen, som har inspireret politikere og mange

praktikere til at overføre evidens-tankegangen til det velfærdssociale område og uddannelse (se kapitel 1). Cochrane havde en forkærlighed for globale evidensformer. Og hvad angår effekten af medicinske præparater og mange specifikke behandlingsformer giver det utvivlsomt ofte mening at tale om kausale sammenhænge mellem årsag og virkning på tværs af individuelle kontekster.

Ikke desto mindre må Cochranes intention, omend ikke nødvendigvis hans professions paradigmer, kunne skabe konsensus også blandt andre professionsgrupper: Nemlig at megen professionel praksis ikke fungerer så godt som den kunne, fordi den i for høj grad bygger på tradition og vanetænkning. At denne tilstand kan forandres til det bedre, hvis den professionelle løbende arbejder på at kvalificere grundlaget for sit professionelle skøn. Inden for den evidens-ramme, som vi har argumenteret for, vil det sige, at vedkommende løbende og systematisk arbejder med at udvikle sin viden om hvad der virker, og i dette arbejde trækker på den forskning, som er relevant for vedkommendes professionsområde.

LITTERATUR

Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti), Venstre og Dansk Folkeparti om et fagligt løft af folkeskolen (2013)
http://www.altinget.dk/misc/130607_Endelig%20aftaletekst.pdf

Andersen, N. Å. (2003). *Borgerens kontraktliggørelse*. København: Hans Reitzel.

Bhatti, Y., Hansen, H. F., & Rieper, O. (2006). *Evidensbevægelsens udvikling, organisering og arbejdsform: En kortlægningsrapport*. København: AKF-Forlaget.

Biesta, G. J. J. (2010). 'Why "What Works" Still Won't Work': From Evidence-Based to Value-Based Education'. *Studies in Philosophy and Education* 29 (5)

Cochrane, A. (1972) *Effectiveness and efficiency - random reflections on health services*. London: Nuffield Provincial Hospitals Trust.

Dale, E.L. (2008). *Pædagogik og professionalitet*. Aarhus: Klim.

Dean, M. (2006). *Governmentality: Magt & styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.

Deleuze, G., & Guattari, F. (1996). *Hvad er filosofi?* København: Gyldendal.

Eriksen, T. R., & Jørgensen, A. M. (red.).(2005). *Professionsidentitet i forandring*. København: Akademisk Forlag.

Gibbons, M. et al. (1994). *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: SAGE.

Hammersley, M.(Ed.) (2007). *Educational Research and Evidence-based Practice*. London: Sage Publications.

Hammersley, M. (2013). *The Myth of Research-Based Policy and Practice*. London: SAGE

Hede, A. (2011). 'Kan viden trimme velfærdsstaten?' *Samfundsøkonomen* 2011/1

- Hjort, K. (2001). *Moderniseringen af den offentlige sektor*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Johannsen, C.G. & Pors, O. (red.) (2013) *Evidens og systematiske reviews: En introduktion*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Järvinen, M., Larsen, J. E., & Mortensen, N. (red.) (2003). *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Karlsen, G.E. (2000). 'Decentralised centralism: Framework for a better understanding of governance in the field of education'. *Journal of Education Policy*, 15(5)
- Kelly, Thomas (2014). "Evidence", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/evidence/>.
- Konnerup, M. (2011). 'Evidensbaseret politik'. *Samfundsøkonomen* 2011/1
- Konnerup M. og Michelsen, V. (2011): 'En fagforenings brug af viden – hvorfor og hvordan?'. *Samfundsøkonomen* 2011/1
- Krejsler, J. (2002). *Læring, magt og individualitet*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Krejsler, J. (2006). *Professionel eller kompetencenomade: Hvordan tale meningsfuldt om professionel udvikling?* Nordisk Pedagogik (Nordic Educational Research);26(4):298 - 308.
- Krejsler, J. (2009). Epistemologi, evidensbevægelse og folkesundhed - om konsekvenser af nye vidensregimer inden for medicin, social velfærd og uddannelse. In: *Lærebog i folkesundhed*. (Red.) Beedholm, K., Bydam, J., Glasdam, S. & Westzynthius. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Krejsler, J.B. (2011). Om professionalisering som legitimering: fire argumenter til en konstruktiv 'professions'-forståelse. I: *Professionernes sociologi og vidensgrundlag*. Red. M.B. Johansen & S.G. Olesen. Aarhus: ViaSysteme.
- Krejsler, J. B. (2013). "What Works" in Education and Social Welfare?: A mapping of the evidence discourse and reflections upon consequences for professionals. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 57(1), 16-32.

- Kuhn, T. (1973[1962]). *Videnskabens revolutioner*. København: Fremad.
- Moos, L., Krejsler, J. & Laursen, P.F. (red.) (2004). *Relationsprofessioner*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Laclau, E. (1993). Politics and the limits of modernity. I: T. Docherty (red.), *Postmodernism: A reader*. New York: Harvester.
- Lyotard, J.F. (1984). *Viden og det postmoderne samfund*. Århus: Sjakalen
- Martinsen, K. (2006). *Samtalen, skønnen og evidensen*. København: Gads Forlag.
- Moos, L., Krejsler, J., Hjort, K., Laursen, P. F., & Braad, K. B.(2005). *Evidens i uddannelse?* København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Mandag Morgen (2004). *Virker velfærden? - et debatoplæg om evidens og velfærd*. København: Huset mandag Morgen A/S.
- Oakley, A. (1998). 'Experimentation and social intervention: a forgotten but important history'. *BMJ* 317(7167)
- Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Prewitt, K. et al. (eds.). *Using Science as Evidence in Public Policy*. Atlanta, GA: National Academies Press.
- Rieper, O., & Hansen, H. F. (2007). *Metodedebatten om evidens*. København: AKF.
- Socialpædagogen (2005). Tema: Evidens – virker det? I: *Socialpædagogen*. Socialpædagogernes Fagtidsskrift 2005;13.

Evidens – kampen om viden der virker

Pædagogisk Udviklings Fond, PUF's skriftserie, nr. 2

Pædagogisk Udviklings Fond (PUF) er oprettet for mere end 20 år siden med det formål, at alle inden for det pædagogiske virkefelt kan søge om pengemidler til udviklingsarbejde, projekter, forskning og til udbredelse af viden.

Det er PUF's formål at fremme generel viden om børn, unges og voksnes levevilkår og udviklingsmuligheder og belyse betydningen af ophold i alle dag- og døgntilbud, herunder rammebetingelsernes betydning. Endvidere at fremme udvikling af den pædagogiske praksis samt belyse personalets forudsætninger, samarbejde og kulturer og mulige uddannelses- og udviklingsmuligheder.

PUF støtter udgivelse og udbredelse af allerede eksisterende viden. Det sker i denne skriftserie, som gratis kan downloades, alternativt i enkelte tilfælde – mod betaling – trykkes og fremsendes.

Stauings Plads 1-3
1790 København V

Tlf: 46 97 26 26
www.foa.dk

Pædagogisk Sektor

FOA er Danmarks tredjestørste fagforening. Siden 1899 har vi kæmpet for bedre løn- og arbejdsforhold til vore medlemmer. Hovedopgaven er at indgå overenskomster, som sikrer en god løn samt moderne og ordnede arbejdsvilkår. Det er FOA, der aftaler din løn, dine tillæg, din arbejdstid, din pension, dine barselsregler, dine ferieregler og dine muligheder for uddannelse. Vores opgave er også at slås for din tryghed – og at udvikle din og vores faglighed på det pædagogiske område, så velfærden og gode arbejdspladser går hånd i hånd.